Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

लक्ष्मीर्दाननिवेकसंगममयी श्रद्धामयं मानसं ।
धर्मः शीलदयामयः सुचरितश्रेणीमयं जीवितं ॥
बुद्धिः शास्त्रमयी सुधारसमयं वाग्वैभवोज्जृंभितं ।
व्यापारश्च परार्थनिर्मितिमयः पुण्यैः परं प्राप्यते ॥

પુસ્તક ૩૫ મું] કાર્તિક—સંવત ૧૯૭૬. વીર સંવત ૨૪૪૬. [અંક ૮ મો.

પ્રગટકર્ત્તા,
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા—ભાવનગર

अनुक्रमणिका.

૧ શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા. (પદ્ય) ... ૨૩૫
૨ મિથ્યા જીવન. (પદ્ય) ૨૩૬
૩ પતિવ્રત ધર્મ શું પાળું. (પદ્ય) ... ૨૩૭
૪ સૂક્તમુક્તાવળી ૨૩૯
૫ ઉદ્યમ અને કર્મનો સંવાદ. ... ૨૪૨
૬ શ્રી હિતશિક્ષાના રાસનું રહસ્ય. ... ૨૫૦
૭ જૈન કેળવણીની શોચનીય દશા. ... ૨૫૪
૮ સ્ફુટ નોંધ અને ચર્ચા. ૨૬૧

વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૧) પોસ્ટેજ રૂ. ૦—૪—૦.
ભેટના પોસ્ટેજ સહિત.

REGISTERED No. B. 156.

ભાવનગર ધી આનંદ પ્રી. પ્રેસમાં શા. ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું

For Private And Personal Use Only

અમારું પુસ્તક પ્રસિદ્ધિ ખાતું.

(૧) હાલમાં છપાય છે.

૧ કર્પૂરપ્રકર—**મોટી ટીકાયુક્ત,** સંસ્કૃત માગધી કથાવાળું. **(ટાઇટલ છપાય છે.)**
(સહાયક શા. હીરાચંદ લક્ષ્મીચંદ ઇડરવાળા)

૨ શ્રીઉપદેશ પ્રાસાદ ગ્રંથ મૂળ. વિભાગ ૩જો. સ્થંભ ૧૩ થી ૧૮.
(ભાવનગર શ્રાવિકાસમુદાયના પ્રયત્નના નિષ્પન્નમાંથી)

૩ શ્રીઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર. (સભા તરફથી)

૪ શ્રીમલ્લીનાથ ચરિત્ર ભાષાંતર. (નગીનદાસ કરમચંદ. પાટણ.)

૫ શ્રીઉપદેશસપ્તતિકા ભાષાંતર. (કથા સિવાય)
(બાઇ જીવીબાઇ તથા સાંકળીબાઇ–અમદાવાદ)

૬ શ્રીબૃહતક્ષેત્રસમાસ. મોટી ટીકા સહિત.

(૨) તરતમાં છપાવા શરૂ થશે.

૭ નમસ્કાર (નવકાર) માહાત્મ્ય. (શેઠ ઓકારભાઈ ચતુર્ભુજ–ધોળેરા)

૮ તત્ત્વામૃત ગ્રંથનું ભાષાંતર. (જૈનધર્મ પ્રકાશના ગ્રાહકોને ભેટ સારૂ)

૯ તત્ત્વામૃત ગ્રંથ. મૂળ. ટીકા સહિત. (શા. કુંવરજી આણંદજી)

૧૦ દાનકુળક છાયા, અર્થ, વિવેચનયુક્ત. (બાઇ સમરત તથા જડીબાઇ–ભાવનગર)

(૩) તૈયાર થયેલા છે ને થાય છે.

૧૧ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ ભાષાંતર, (તૈયાર છે.)

૧૨ શ્રીઉપદેશપ્રાસાદ. મૂળ. વિભાગ ૪થો. (સ્થંભ ૧૯ થી ૨૪) તૈયાર છે.

૧૩ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર. (તૈયાર થનાર છે.)

૧૪ શ્રી ધન્ના ચરિત્ર ભાષાંતર. (થાય છે.)

(ઉપરના ચાર ને નંબર ૬ના ગ્રંથ માટે સહાયકની અપેક્ષા છે. ઇચ્છા હોય તેણે લખવું.)
સંબોધસત્તરીના ભાષાંતરનું કામ બીજે થતું હોવાથી અમે બંધ રાખ્યું છે.

રૂ. ૧૦૦૧) ની ભેટ.

અમદાવાદમાં બે વરસથી આંબીલ વર્ધમાન તપ સંબંધી ખાતું ખોલવામાં આવ્યું છે, અને દરરોજ આંબીલ કરાવવામાં આવે છે. તેની વ્યવસ્થા માટે એક કમીટી નીમવામાં આવી છે. તેના સેક્રેટરી હીરાચંદ કકલભાઇ છે. આ ખાતાની વ્યવસ્થા બહુ સારી ચાલે છે. આંબીલવર્ધમાન તપ એ અતિ ઉત્કૃષ્ટ તપ છે. તેથી તે સંબંધી પરમ લાભ મેળવવા સારૂ અમદાવાદ નિવાસી શા. લલ્લુભાઇ ભાનજીએ રૂ. ૧૦૦૧) તે ખાતાની કમીટીને સુપ્રત કર્યા છે. લલ્લુભાઇએ પોતાની સામાન્ય સંપત્તિમાંથી આ રકમ કાઢીને ખરેખરી ઉદારતા બતાવી છે. દ્રવ્યનો ખરેખરો સદુપયોગ એજ છે. આત્માના કલ્યાણનો આ ઉત્તમ માર્ગ છે. આવા દ્રવ્યનો સદુપયોગ ભાગ્યશાળી જીવોજ કરી શકે છે. અમે તેમની આ ઉદારતા માટે અભિનંદન આપીએ છીએ.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री जैन धर्म प्रकाश.

वाञ्छा सज्जनसंगमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता ।
विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लोकापवादाद् भयं ॥
भक्तिश्चार्हति शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले ।
येष्वेते निवसंति निर्मलगुणास्तैरेव भूर्भूषिता ॥ १ ॥

પુસ્તક ૩૫ મું.] કાર્તિક-સંવત ૧૯૭૬. વીર સંવત-૨૪૪૬. [અંક ૮ મો.

શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા–અનુવાદ.

(લેખક—જૈન યાચક ગીરધર હેમચંદ.)

(અનુસંધાન પૃષ્ટ ૨૦૪ થી.)

સુજ્ઞો હૃદયમાં જાતિ, કુલ, રૂપ મદ કરો જ નહિ કદા,
ઐશ્વર્ય કે બળ, તપ તથા શ્રુત ગર્વ છંડો સર્વદા;
હું શ્રેષ્ઠ છું મિથ્યાભિમાને માનવું મન મદ ભરી,
એ શત્રુ અંતરનો અહંકાર ન લાવો મન જરી. ૬૪
જે મદ કરે જેનો અજાણે તેજ તેની હીણતા,
પામે જ પરિણામે ભવે રખડે ઘણા દુઃખીયા થતા;
માટે મળે યશ કે સમૃદ્ધિ તે સમે અતિ હર્ષમાં,
આવા ફુલાવું નહિજ કદિયે કુમતિના ઉત્કર્ષમાં. ૬૫
વાળાગ્ર ભાગ પ્રમાણ એકે ઠામ ખાલી નવ મળે,
જ્યાં આ જગતમાં જીવની જન્મ મરણથી થઇ વલે;
પણ ક્યાંહિ તે વીતરાગભાષિત ધર્મ વિણ સુણ્યો છતો,
[illegible] શાન્તિ આત્મતત્વ તણી કેમે કરી નથી પામતો. ૬૬
દુર્લભ અતિ નરભવ વળી તેમાં પવિત્રાચારના,
ઉત્તમ સુકુળની પ્રાપ્તિ થતી તે સહજ ધારી શકાય ના;
[illegible] સિદ્ધાન્ત વચન સુણી પ્રમાદાચરણ તે,
કરવું જ ન ઘટે આપ જેથી જન્મ મરણ અનંત તે. ૬૭
બાળકપણું તો રમતમાં સમજ્યા વિના એળે જતું,

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જોબન જતું સુખ ભોગ વિષયાસક્તિથી ફોગટ થતું;
ઘડપણ શરીર બળ ક્ષીણ થાતાં વ્યર્થ તે પણ વહી જતું,
એમ જ બધું જીવિત નકામું મૂર્ખનું ભવ પૂરતું. ૬૮
તેથીજ ઠીક કહ્યું સુશાસ્ત્રે જરા દૂર છે જયાં સુધી,
આરોગ્ય દેહ રહે વળી વ્યાધિ ન વ્યાપે ત્યાં સુધી;
હે ભવ્ય આત્મ ! તું ધર્મનું સાધન કરી લે યત્નથી,
દવ બળે ત્યારે ખોદવો જે કૂપ તે ઉચિત નથી. ૬૯
ભવ પૂર્વમાં જે ઘણું અદ્ભુત દાન શીળ તપ આદિ જે,
સુકૃત કરેલું તેથી આ રૂડી મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ છે;
તો હવે પછી સામગ્રી પામી પુન્યસંચય નહિ કરે,
તો ઇષ્ટ સુખ રમણીક પામીશ કેમ ? તે તું વિચાર રે ! ૭૦
તપ બાહ્ય અંતરથી બધો મળલેપ ધોયો સર્વથા,
તે જિનેશ્વર વિણ અન્ય બીજો દેવ નહિ એ માન્યતા;
નિર્ગ્રંથ એજ ગુરૂ અને સર્વજ્ઞ ભાષિત ધર્મ તે,
તત્વો વિષે સુપ્રતીતિ સ્વોન્નતિ કરે સમ્યક્ત્વ તે. ૭૧
જે તત્વજ્ઞાની જનો રૂડા ભાવને ચિત ધારતા,
સાતે સુક્ષેત્રે ન્યાય અર્જિત વિત્ત વ્હેંચક વાવતા;
તે પછી દીક્ષા સમય નિર્મોહી થઇ મમતા ત્યજે,
તે મહાશય ! દુર્લભ જનમ સાર્થક કરી શિવપદ ભજે. ૭૨
(આ) ઉપદેશ સપ્તતિકાનું પઠન કરી લહી પરમાર્થને,
સાધન કરે નિજ આત્મ બોધિ થઇ સરલ ભવ્યાત્મ તે;
ભવ દુઃખ દરિયો તરી જાયે મોક્ષ જ્યાં પદ શાશ્વતું,
શુભ ક્ષેમકુશળ આનંદ પૂર્ણ શ્રેષ્ઠ સૌથી દીપતું. ૭૩

मिथ्या जीवन.

હરિગીત.

મિથ્યા જીવન જે ના કદી સમજ્યો જીવનના હેતુને,
મિથ્યા જીવન બાંધ્યો નહિ તરવા ભવોદધિ સેતુને;
મિથ્યા જીવન પશુવૃત્તિને ટાળી નહિ નર જીવનમાં,
મિથ્યા જીવન [illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

મિથ્યા જીવન કીધું સ્મરણ ના જો પ્રભુના નામનું,
મિથ્યા જીવન શોધ્યું નહિ સ્થલ આત્મના આરામનું;
મિથ્યા જીવન અમૃત સમાણી [1]વાણી શ્રવણે ના ધરી,
મિથ્યા જીવન સત્સંગ કેરા રંગમાં [2]રતિ ના કરી. ૨
મિથ્યા જીવન નવ વાવરી લક્ષ્મી મળેલી દાનમાં,
સત્પાત્ર, અનુકંપા અખિલ આ વિશ્વહિતના કામમાં;
શુભ જ્ઞાનમાં, વિજ્ઞાનમાં કર્તવ્ય કેરા ભાનમાં,
પરમાર્થમાં રહેલો રહ્યો શુભ સ્વાર્થ સમજો સાનમાં. ૩
મિથ્યા જીવન પરમાર્થ મન તન વચન ધનથી ના કર્યો,
મિથ્યા જીવન પરમાર્થથી નવ સ્વાર્થને સ્વાધીન કર્યો;
મિથ્યા જીવન નર જીવનમાં પુરૂષાર્થ કાંઇ ન આચર્યો,
મિથ્યા જીવન બસ અમનચમને પુણ્ય સંચય વાપર્યો. ૪
મિથ્યા જીવન જેનું સ્મરણ ના મરણ પછીથી કંઇ થતું,
મિથ્યા જીવન ધિક્કાર ઉચ્ચારણ મરણ પછીથી થાતું;
મિથ્યા જીવન ભવભ્રમણભેદક આ ભવે ભવ ભ્રમણતા,
વધતી અહો વૈષમ્ય કેવું વિરતિની નવ રમણતા. ૫
મિથ્યા જીવન નિજ અંકમાં ગુણ અંગને સ્થિત ના કર્યું,
મિથ્યા જીવન ગુણીજન તણું ઔચિત્ય લેશ ન આચર્યું;
મિથ્યા જીવન મદ મદનવરામય ક્લેશ કંકાસે ભર્યું;
મિથ્યા જીવન આયુષ્યજળ જો વ્યર્થ જાયે નીતર્યું. ૬

શા. ભીખાભાઇ છગનલાલ.

પતિવ્રત ધર્મ હું પાળું.

કવ્વાલી

પતિ સમ દેવ નહિ દુજા, કરૂં હું પ્રેમથી પૂજા;
પતિની વામ છું ભુજા, પતિવ્રત ધર્મ હું પાળું. ૧
પતિ મમ પ્રાણથી પ્યારા, પતિ મમ આંખના તારા;
પતિ દુઃખ હરણહારા, પતિવ્રત૦ ૨
સુકાની પતિ સંસારે, પતિના વ્હાણને તારે;
સતી શોભે ન શણગારે. પતિવ્રત૦ ૩

---

[1] પ્ર. ૨ કોડા.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પતિ ઉંધ્યા પછી ઉંઘું, પતિ જાગ્યા અગલ જાગું,
કરી હઠ કાંઇ નવ માંગું, પતિવૃત૦ ૪

પતિ દુઃખે રહું દુઃખી, પતિ સુખે રહું સુખી;
પતિ ભુખ્યા રહું ભુખી, પતિવૃત૦ ૫

જપું જપમાળ પ્રિતમની, ધરૂં પતિધ્યાન દિનરજની;
કરૂં નહિ લાલસા ધનની, પતિવૃત૦ ૬

પતિ કડવું કદિ બોલે, ગણું મીઠું સુધા તોલે;
ચડું નહિ માન ચકડોળે, પતિવૃત૦ ૭

કદિ પતિ હોય કદરૂપો, મદન માની ગણું રૂપો;
ન સ્વપ્ને ઇચ્છું ગાહી જૂપો, પતિવૃત૦ ૮

કદી પતિ હોય જો રોગી, ગણું મહાત્મા લસો ભોગી;
કરૂં ઉપચાર થઇ યોગી, પતિવૃત૦ ૯

પતિની છાંય ત્યાં કાયા, પતિ મૂકી અને માયા;
પતિ શિરછત્ર સુજ છાંયા, પતિવૃત૦ ૧૦

પતિ કોપે કદી રોષે, ખમાવી હું રહું તોષે;
ન રાખું રોષ હું લેશે, પતિવૃત૦ ૧૧

કદી વ્યસની પતિ ભાળું, સુધારી એ વ્યસન ટાળું;
પ્રતિજ્ઞા કોલની પાળું, પતિવૃત૦ ૧૨

પતિ આવક અને ખરચો, વિચારીને કરૂં કરચો;
તવંગરનો ન જોઉં પડછો, પતિવૃત૦ ૧૩

કરી ઘર કાજ શુભ કર્મો, ગૃહિણીના ધરી ધર્મો;
સુખ દુઃખ કર્મના મર્મો, પતિવૃત૦ ૧૪

સદાચારે સદા રહીશું, પતીલની આણ શિર વહીશું;
સદા સમભાવમાં રહીશું, પતિવૃત૦ ૧૫

સતીનો ધર્મ આ દાખ્યો, શાંકળચંદે સુણે ભાખ્યો;
સતીએ સ્મર્ણમાં રાખ્યો, પતિવૃત૦ ૧૬

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सूक्तमुक्तावळी.

(અનુસંધાન ગતાંક પૃષ્ટ ૨૧૦ થી)

૨ અર્થ વર્ગ.

૪૦ કૃપણતા દોષ તજવા અને ઉદાર દિલ કરવા હિતોપદેશ.

કણકણ જીમ સંચે, કીટિકા ધાન્ય કેરો,
મધુકર મધુ સંચે, ભોગવે કો અનેરો;
તિમ ધન કૃપિ કેરો, નોપકારે દેવાયે,
જમહિ વિલય જાયે, અન્યથા અન્ય ખાયે. ૮
કૃપણપણું ધરંતા, જે નવે નંદરાયા,
કનકગિરિ[1] કરાયા, તે તિહાં અર્થ નાયા;
ઈમ અમત કરંતા, દુઃખવાસો વસીજે,
કૃપણપણું તજીને, મેઘજયું દાન દીજે. ૯

ભાવાર્થ—જેમ કીડી કણ કણ સંચીને અનાજને એકઠું કરે છે અને મધમાખ પુષ્પના પરાગ એકઠા કરી કરીને મધ બનાવે છે. પછી 'કીડીનું સંચ્યું તેતર ખાય અને પાપીનું ધન એળે જાય' એ ન્યાયે કૃપીનું ધન કોઈ સારાં કામમાં વપરાતું કે દેવાતું નથી. 'તેના હાથ ઉપર જમડા બેઠેલા હોય છે.' જેથી 'ચમડી તૂટે પણ દમડી તૂટતી (છૂટતી) નથી.' આમ હોવાથી કૃપણનું ધન કાંતો જમીનમાં દાટયુંજ રહે છે અથવા કોઇ નશીબદાર તેનો ભોગવટો કરે છે, અથવા તો એના પુન્યનો ક્ષય થયે તે ધન પગ કરી નાશી જાય છે. પછી કહેવાય છે કે, આવ્યો હતો બાંધી મુઠે અને જાય છે ખાલી હાથે. શ્રીમાન્ છતાં કૃપણ લોકો લક્ષ્મીની ચપળતાનો કંઈક વિચાર કરી તેનો સહેકાણે ઉપયોગ કરી લેવા ધારે તો તેથી તેઓ અપાર લાભ મેળવી શકે. કોઇ સદગુરૂ નિઃસ્પૃહી મહાત્માનાં અનુગ્રહથી કદાચ એવી સદ્બુદ્ધિ જાગે પછી કેટલું બધું સ્વપરહિત થઈ શકે? કરકસરના નિયમોને દ્રઢપણે પાળનાર ઉપર કોઈ કોઇ વખતે કૃપણતાનો આરોપ લોકો ઠોકી બેસાડે છે પણ તે વ્યાજબી નથી. ખરી રીતે તો આવાજ માણસો વધારે ડાહ્યા અને દીર્ઘદર્શી હોવાથી તે પોતાના ઉપાર્જિત દ્રવ્યનો ખરી તકે સદુપયોગ કરવા ચૂકતા નથી. કૃપણ અને કરકસરથી કામ કરનારમાં આવો મહાન્ અંતર છે. કૃપણ દ્રવ્ય ઉપર ખોટી મમતા રાખી તેનો સંગ્રહ કરવામાંજ સાર સમજે છે, જ્યારે કરકસરના નિયમોને સમજનાર સુજ્ઞ જનો સંચિત ધનનો સારામાં સારો ઉપયોગ કરવામાં સાર સમજે છે. ૧

1 સોનાની ડુંગરીઓ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કૃપણપણાથી નવ નંદ રાજાઓએ સોનાના ડુંગર કરાવ્યા હતા, તે કંઇ તેમના કામમાં આવ્યા ન હતા. દેવતાએ તે અપહરી લીધા હતા; અને ઉલટા ચસતાવડે તે ઘણું દુઃખ પામ્યા હતા. એમ સમજીને કૃપણતા દોષને તજી ઉદાર દીલથી મેઘની પેરે દાન દઇ લોકનું દારીદ્ર દૂર કરી પ્રાપ્તલક્ષ્મીનો અને સ્વજન્મનો લાહો લઈ લેવો યુક્ત છે.

૪૧ પારકી આશા–સ્પૃહા યા યાચના નહીં કરવા હિતોપદેશ.

નિરમળ ગુણ રાજી,[1] ત્યાં લગે લોક રાજી,
તબ લગ કહે જીજી, ત્યાં લગે પ્રીતિ ઝાઝી;
સુજન જન સનેહી, ત્યાં લગે મિત્ર તેહી,
મુખથકી ન કહિજે, જ્યાં લગે દેહિ દેહિ. ૧૦
જઇ વડપણ વાંછે, માગજે તો ન કાંઈ,
લહુપણું[2] જિણ હોવે, કેમ કીજે તિકાંઇ;
જિમ લઘુ થઇ શોસે, વીરથી જ્ઞાન લીધું,
હરિ બળિનૃપ આગે, વામનારૂપ કીધું. ૧૧

ભાવાર્થ:—જ્યાં સુધી જીવ લોભ–લાલચને વશ થઇ, નિજ માન (Self-Respect) મૂકી મને આપો આપો એવાં દીન વચન મુખથી ઉચ્ચારતો નથી ત્યાં સુધી જ તેનામાં રહેલા કંઇક નિર્મળ ગુણોનો પ્રભાવ સામા ઉપર પડે છે, ત્યાં સુધી જ તેના ઉપર લોકો રાજી રાજી રહે છે–પ્રીત થઇ જાય છે, ત્યાંસુધી જ સહુ તેને જી જી એવાં આવકારભરેલાં વચનથી બોલાવે છે, ત્યાંસુધી જ લોકો તેના ઉપર વધારે પ્રીતિ રાખે છે, અને ત્યાંસુધી જ સ્વજન સ્નેહી અને મિત્ર માનસન્માન કરવા સન્મુખ થાય છે. ૧.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જો તું વડાઇ–મ્હોટાઇ–ગુરૂતા–પ્રભુતા ચાહતો હોય તો કદાપિ કોઇની પાસે દીનતા દાખવી કંઇ દ્રવ્ય યાચના કરીશ નહિ. જેનાથી ઉલટી લઘુતા–હલકાઇ થાય તેવી દીનતા–યાચના શા માટે કરવી જોઇએ? યાચના કરનારને લોક તૃણથી પણ હલકો લેખી કાઢે છે, તેથી ગમે તે રીતે નિજ જીવન નિર્વાહ કરી લેવો, પણ નજીવી બાબત પારકી યાચના કરી હલકા પડવું ઉચિત નથી. ૨.

આપણા જીવનવ્યવહારમાં આવા અનેક પ્રસંગો આવી પડે છે પણ જે આત્મબળ–જાત મહેનત (Self-Help) ઉપરજ દૃઢ આધાર રાખી, બીજા ઉપર આધાર નહિ રાખતાં સ્વજીવન નિર્વાહ કરી લે છે તે પોતાની આબરૂ (Self-Respect) સાચવી સારૂં નામ કાઢે છે.

૧ ગુણની શ્રેણી. ૨ હલકાપણું.

For Private And Personal Use Only

આ વાત પર પૌદ્ગલિક વસ્તુની ચાહનાના અંગે કહેવામાં આવી છે. તેવી તુચ્છ આશા તૃષ્ણાનો અનાદર કરી જો આત્માના સ્વાભાવિક ગુણુનીજ ચાહના થાય, જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રાદિક નિજ ગુણ પ્રાપ્તિની જ પ્રબળ ઇચ્છા થાય તો તેવા આત્મગુણો માટે જ સંત મહાશયોની પાસે દીનતા (નમ્રતા) પૂર્વક તે તે ગુણોની ઓળખાણ કરાય-સમજ મેળવાય-તેનીજ દૃઢ પ્રતીતિ-શ્રદ્ધા કરાય અને અન્ય મોહજાળ મૂકી તેમાંજ એકનિષ્ઠ થવાય એ તો અત્યંત હિતકારક છે, કેમકે એવી અનુક્રમે સ્વાભાવિક પૂર્ણ પ્રભુતા પામી સિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થવાય છે.

૪૨ સદુપાયવડે નિર્ધનતા દૂર કરી સદ્દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરી લેવા હિતોપદેશ.

ધનવિણુ નિજ બંધુ, તેહને દૂર છંડે,
ધનવિણુ ગૃહભાર્યા, ભર્તૃસેવા ન મંડે;
નિરજળ સર જેવો, દેહ નિર્જીવ જેવો,
નિરધન તૃણ જેવો, લોકમાં તે ગણેવો. ૧૨

સરવર જિમ સોહે, નીરપૂરે ભરાયો,
ધન કરી નર સોહે, તેમ નીતે[3] ઉપાયો;
ધન કરિય સુહંતો, માઘ[4] જે જાણુ હુંતો,
ધન વિણુ પગ સૂજી, તેહ દીઠો મરંતો. ૧૩

ભાવાર્થ:—દ્રવ્યપ્રાપ્તિ વગર નિર્ધન માણસને કોઇ આવકાર આપતું નથી. બંધુ-સહોદર પણ તેનો સંગ-પ્રસંગ રાખતા નથી-તેનાથી અલગા થઇ રહે છે, અને ઘરની ભાર્યા (ગૃહિણી) પણ ભાવથી તેની સેવા ચાકરી કરતી નથી, તો પછી પુત્ર પરિવારનું તો કહેવુંજ શું ? ધન-સંપત્તિ વગરનો નિર્ધન માણસ જળ વગરના સૂકા તટ-સરોવર જેવો, જીવ વગરની નિર્માલ્ય કાયા જેવો અને અહીં તહીં અથડાતા અસાર તૃણખલા જેવો જગતમાં હલકો દેખાય છે-ગણાય છે. ૧.

જેમ નિર્મળ જળસમૂહથી સરોવર શોભે છે તેમ મનુષ્ય પણ ન્યાય નીતિ અને પ્રમાણિકપણાથી ઉપાર્જિત કરેલી લક્ષ્મીવડે શોભા પામે છે. જેમ સુંદર શાખા, પત્ર, પુષ્પ અને ફળવડે વૃક્ષ શોભે છે તેમ સુંદર નીતિથી ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યવડે મનુષ્ય ઘણી શોભા પામે છે; પણ જેમ જળ વગરનું સરોવર પત્ર પુષ્પાદિક વગરનું વૃક્ષ, તીલક વગરનું કપાળ, ન્યાય વગરનું રાજ્ય અને શીલ વગરની યુવતી-સ્ત્રી શોભતાં નથી તેમ દ્રવ્ય વગર ગૃહસ્થ પણ શોભા પામતો નથી. માઘ જેવા મ્હોટા પંડિત કવિઓ પણ દ્રવ્ય વગર છેવટે ટળવળતા મરે છે; તેથી સદ્ગૃહસ્થે ભવિષ્યનો

૩ નીતિથી ઉપાર્જન કરેલ. ૪ માઘ પંડિત દાતા હતો.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

વિચાર કરી સારા માર્ગે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી રાખવું ઉચિત છે. પોતાની આબરૂ છેવટ સુધી સાચવી રાખી સંસારમાં સુખી થવાનો એજ સારો રસ્તો છે. ૨.

સદ્ઉપાય સેવન કરતા છતાં પૂર્વકૃત અંતરાય કર્મના ઉદયથી દ્રવ્ય-પ્રાપ્તિ ન થાય અથવા અલ્પ થાય તો તે શોચવા યોગ્ય નથી. ભાગ્યમાં હોય તેટલુંજ દ્રવ્ય ઉદ્યમ કરતાં સાંપડે છે, તો પછી નીતિનો માર્ગ તજી શામાટે અનીતિનો માર્ગ લેવો જોઇએ ? અનીતિનું દ્રવ્ય લાંબુ ટકતું પણ નથી અને સુખે ખવાતું કે સન્માર્ગે વપરાતું પણ નથી, ઉલટી બુદ્ધિ બગાડી તે ઉન્માર્ગે દોરી દઇ જીવને દુઃખી કરી મૂકે છે. કોઇ પ્રકારનાં કુવ્યસન (પરસ્ત્રી-વેશ્યાગમનાદિ) સેવવાં એ પણ દ્રવ્ય-હાનિવડે શીઘ્ર નિર્ધનતા પેદા કરવાનાજ ઉપાય છે એમ સમજી જલ્દી એથી અળગા થઇ જવું. પ્રતિગ્રાહ્ય.

ઉદ્યમ અને કર્મનો સંવાદ.

લેખક—“ અભ્યાસી ”—સુરત.

પ્રાતઃ સમય થવાથી શીતલ પવનની લહરીઓ છુટી રહી હતી, પક્ષીઓ પોતાના કલરવ મધુર ધ્વનિથી સૃષ્ટિસૌંદર્યતાના આનંદમાં વધારો કરી રહ્યા હતા. દીપકો સર્વત્ર ભુવનોમાં નિસ્તેજ થઇ ગયા જેવા દેખાતા હતા, તારાઓ પણ ચિરરાત્રિ પર્યંત આકાશ રૂપી ઉદ્યાનમાં વિહરી શ્રાંત બની પોતાના ગુપ્તસ્થાનમાં ગમન કરતા નજરે પડતાં હતાં, સમુદ્રમાં જળકલ્લોલો નૃત્ય કરી દિશા રૂપ લલનાઓને સહર્ષ કરતા જણાતા હતા. આવા સમયમાં કેટલીક મનોહર પનીહારીઓ જલ ભરવા જતાં નૂપુરના મધુર સ્વરથી યોગીજનોના ધ્યાનમાં કિંચિત્ કિંચિત્ સ્ખલના કરતી હતી. રાત્રિના મધ્યકાળ પર્યંત અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરવાથી દંપતીજનો નિદ્રાના આનંદમાંથી હજુ અમુક્ત જણાતા હતા. અનેક દેવમંદિરો ભક્તજનોના કોળાહળથી, સ્તુતિપાઠોથી અને ઘંટાનાદોથી ગર્જારવ કરી રહ્યા હતા. માર્ગ પ્રમાર્જક લોકો રસ્તે ચાલતા લોકોને દૂર ચાલવાની સંજ્ઞા કરી રહ્યા હતા. ફરીશાંત્યર્થે ચોતરફ પાણીનો છંટકાવ કરનારા દ્રષ્ટિગોચર થતા હતા. યાનો અને વાહનોના ખડખડાટ શબ્દોથી અનેક લોકો જાગૃતિમાં આવી પોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ અને દિનચર્યાનો વિચાર કરી રહ્યા હતા. તે વખતે નિત્ય નિયમ પ્રમાણે પ્રાતઃ મુહૂર્તમાં નિદ્રાથી મુક્ત થઇ, રાગ-દ્વેષ-મોહરૂપ ત્રિદોષ મુક્ત અને જગતની ઉચ્ચ કોટીએ પહોંચેલા પરમાત્માનું સ્મરણ કરી, પોતાનાં કુલ, ધર્મ અને કર્તવ્યનો વિચાર કરી, ગત દિનના શુભાશુભ કાર્યનું અવલોકન કરી આત્માને પ્રાપ્ત આનંદ અને

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

અશુભ માટે ખેદ કરી, પુનઃ અશુભ ન થાય તેવી ધારણા કરી, શરીર શુદ્ધ કરી, શુદ્ધ વસ્ત્રો પરિધાન કરી, શારીરિક સુખાર્થે રાજરસ્તાપર થઈને સમુદ્ર કીનારે વિહાર કરવા પોતપોતાના બંગલાથી નિકળેલા શુદ્ધ ચારિત્રી, સન્માર્ગગામી અને શ્રદ્ધાળુ બે મિત્રો રાજરસ્તે નિત્યના સંકેત પ્રમાણે ભેગા થયા. બન્ને સુહૃદો એક બીજાના હસ્તમાં હસ્ત મેળવી ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા. આ બન્ને મિત્રો ઉચ્ચ ધનાઢ્યકુળમાં ઉત્પન્ન થયા હતા; તેથી ધર્મના સંસ્કાર અને ઉચ્ચ કેળવણી બંને પામ્યા હતા. સાંપ્રત કાળે અપાતી કેળવણી ધર્મશ્રદ્ધા અને સદ્વર્તનની મૂળ બીજ ઉચ્છેદક છે એમ ધારી પોતાના પુત્રોના તેવા ઢંગ ન થાય તે માટે તેમના માતપિતા વારંવાર ઉચ્ચ શિક્ષણ અને સુસંસ્કારોનું તેમને સિંચન કરતા હતા; તેથી આ બન્ને મિત્રો જ્યારે પ્રાતઃકાળે અટન કરવા નિકળતા ત્યારે આડાઅવળા ગપ્પા નહિ મારતા અનેક પ્રકારની જ્ઞાનગોષ્ટી જ કરતા અને પરસ્પરની શંકાઓનું નિરાકરણ કરતા તેમાં જ્યારે કાંઈ વિવાદ પડે અને ગહન યા તો કૂટ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે ત્યારે તેઓ પોતાના માતપિતા સમીપે અને છેવટ પોતાના ઉત્તમ ગુરૂરાજ સમીપે જઈ નિઃસંશય બનતા હતા. પણ વિવાદમાં ઉતરી ક્લેશથી અગર શંકાઓથી પોતાની ધર્મશ્રદ્ધામાં ભેદ પાડવાનો વખત નહિ લાવતા. આજે પણ આ બન્ને મિત્રોએ નવીન ચર્ચા ઉપસ્થિત કરી હતી. જે ચર્ચાના અપૂર્વ આનંદમાં કેટલો માર્ગ કપાયો ને કેટલો સમય ગયો તેનો પણ તે લોકોને ખ્યાલ રહ્યો નહિ.

આ બન્ને મિત્રોમાં એકનું નામ સ્નેહચંદ્ર અને બીજાનું નામ મૌક્તિકચંદ્ર હતું. બન્નેનું વય લગભગ સરખુંજ હતું. સ્નેહચંદ્ર શરીરે ગૌર અને નીચા બાંધાનો હતો, જ્યારે મૌક્તિકચંદ્ર કાંઇક કૃષ્ણવર્ણી અને ઉંચા બાંધાનો હતો. પણ બન્ને ઉત્સાહી, વ્યાપારદક્ષ અને ચાલાક હતા. પોતાની નિપુણતા, દાક્ષિણ્યતા, ઉદારતા આદિ સદ્ગુણોથી તેઓ અનેક જનોને પ્રિય થઇ પડ્યા હતા. બન્નેની મુખાકૃતિ જ એવી ભવ્ય હતી કે પ્રેક્ષકના હૃદયમાં તુરતજ તેઓ કોઈ ઉત્તમ કુળના અને ઉચ્ચ વ્યાપારીના ભાગ્યશાળી સંતાનો છે એવો ખ્યાલ સહજમાં ઉપજાવતા હતા. આ બન્ને મિત્રોમાં એક એવો અદ્ભુત ગુણ હતો કે કોઇ પણ વ્યક્તિને થોડા સમયમાં દેખવાથી તેના આન્તર ગુણનું માપ કરવા ભાગ્યશાળી બનતા હતા. અન્યનું કાર્ય કરવામાં આ મિત્રો જરાયે પણ પાછી પાની નહિં કરતા. અન્યનું દુઃખ દેખતાં આ બન્ને સુહૃદો પોતાનું અંતઃકરણ દુઃખી બનાવતા હતા, સ્નેહચંદ્ર ધર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસી હોવાથી કર્મ-દૈવ પર વધારે વજન આપનાર હતો, જ્યારે મૌક્તિકચંદ્ર સાંપ્રત યુગના અર્થશાસ્ત્ર અને જડવાદનો અભ્યાસી હોવાથી પુરૂષાર્થ-ઉદ્યમપર વિશેષતઃ વજન આપતો. યદ્યપિ આ બન્ને મિત્રો ભિન્ન ભિન્ન માન્યતાવાળા હતા તથાપિ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

બન્ને પ્રવૃત્તિમાં, શ્રદ્ધામાં અને સત્શાસ્ત્રની આજ્ઞા શિરસાવંદ્ય માની ઉપાદેય માર્ગે ચાલવામાં એકસરખા હતા. મૌક્તિકચંદ્રે આજે દીર્ઘકાળના પોતાના પ્રશ્નનું નિરાકરણ કરવા માટે સમય જાણી બીજી વાતોને બાજુપર મૂકી પોતાની તરફથી વાતની શરૂઆત કરી કે–'હે બન્ધો ! સ્નેહચંદ્ર ! આજે આપણે આપણા કર્મ અને પુરૂષાર્થ વિષયિક ગૂઢ પ્રશ્નનું અવલોકન કરીએ; કારણ કે મ્હારા હૃદયમાં દરરોજ નવા નવા તર્કો ઉઠે છે અને હૃદય દરરોજ તેમાં લીન બને છે. તમે ધર્મશાસ્ત્રના અભ્યાસી છો અને મ્હારા કરતાં અનુભવજ્ઞાનમાં પણ ચઢીઆતા છો, તેમજ તમે કર્મને બળવત્તર માનો છો તો મારી માન્યતા કેટલે અંશે સત્ય છે તેમજ તમારી માન્યતા કઈ દલીલોને આધારે ટકી રહેલી છે અને તેમાં સત્યાંશ કેટલો છે તે આપણે વિચારીએ.'

મૌક્તિકચંદ્ર—બન્ધો ! આ સાંપ્રત યુગમાં પ્રત્યક્ષ દેખાય છે કે મનુષ્ય માત્ર પુરૂષાર્થ કરવાથી જ કાર્યસિદ્ધિ કરી શકે છે, જેમ એક દરમાં રહેલો કીડો કે કીડી પોતાના દરમાંથી નિકળી ભક્ષ્ય જે સ્થાને હોય ત્યાં ગતિ કર્યા પછીજ સ્વાદ લઈ શકે છે; પણ જો તે કર્મપર આધાર રાખી પોતાના સ્થાનમાં ભરાઇ બેસે તો કદાપિ ભક્ષ્ય મેળવી શકતો નથી, અને અન્તે મૃત્યુમુખમાંજ પેસવાનો સમય આવે છે.

સ્નેહચંદ્ર—ભાઇ ! આ તમારી માન્યતા ઉપર ઉપરના ભાવો દેખીને દઢ થઈ ગઇ છે પણ મને લાગે છે કે તમે તેનો ઉંડો વિચારજ કર્યો નથી. તમે વિચાર કરો કે કીટિકા યા કીડો જે ગંધ અથવા આસ્વાદ લે છે તે તેના કર્મનાજ પ્રતાપે તથા તેને ભક્ષ્યસ્થાને જવાની જે પ્રથમ સંજ્ઞા ઉત્પન્ન થઇ તે પણ પૂર્વકૃત કર્મના સંયોગે. જો તેને તેવી સંજ્ઞાજ પ્રાપ્ત થઇ ન હોય તો તે કદી પણ ભક્ષ્ય સમીપે જઇ શકે નહિં અને ભક્ષ્ય પણ પામવું અશક્ય થઇ પડે. માટે કાર્યસિદ્ધિનો આધાર અને ફળ પ્રાપ્તિ કર્મપર જ અવલંબી રહેલી છે.

મૌક્તિકચંદ્ર—ખરેખર હું તો માનું છું કે આ આર્ય સંસારમાં આપણા લોકો કર્મ પર આધાર રાખી દરિદ્રાવસ્થામાં દિનપરદિન ચપડાયા જાય છે. તેથી લોકોને હીન પાયરીપર મૂકવાનું આ કર્મવાદજ મૂળ કારણ દેખાય છે. આપણે જો કર્મવાદનેજ મુખ્ય માનીએ તો પછી લોકોને જળપાન કરવા માટેનો પ્રયત્ન નકામો છે અને મનુષ્યોએ ખાવા–પીવા માટે વ્યવહાર–વ્યાપાર વિગેરે કાર્યો કરવા માટે હાથ, પગ, મસ્તક, પેટ વિગેરે હલાવવા તે પણ નકામું છે, કારણ કે તેઓને સર્વ કાર્યો કર્મો પોતેજ કરી આપશે. કર્મવાદીઓએ જે કાંઇ પ્રયત્ન કરવો તે પોતાના હાથે પોતાની માન્યતા પર કુઠારાઘાત કરવા જેવું છે. કર્મપર આધાર રાખી બેસી રહેનાર મનુષ્ય કોઇ પણ પ્રકારે જગતમાં ઉંચો આવી શકતો નથી, તેમ લક્ષ્મીમાં કે વ્યાપારમાં વધારો કરવા ભાગ્યશાળી બનતો નથી. અરે ! પોતાનું ઉદર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ભરવા પણ અસમર્થ બને છે. તથા દૈવવાદી જનો દૈવ, દૈવ પોકારતા ચમત્કારના અતિથિજ બને છે. એક નીતિકાર પણ કહે છે:—

उद्यमेन हि सिध्यन्ति, कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य, प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥

(ઉદ્યમ કરવાથીજ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે, મનોરથ માત્ર કરવાથી થતા નથી. કારણ કે નિદ્રામાં મસ્ત રહેલા સિંહના મુખમાં મૃગલાઓ આવીને કાંઇ પડતા નથી.) આ વચનથી પણ કાર્યસિદ્ધિ ઉદ્યમમાં રહેલી છે એમ સાબીત થાય છે અને વ્યવહારમાં પણ તેમજ દેખાય છે.

સ્નેહચંદ્ર—મિત્રવર્ય ! જો તમારા કહેવા પ્રમાણે દરેક કાર્યો અને સારાં નરસાં ફળો ઉદ્યમથીજ થતાં હોય તો જગતમાં એક સુખી–એક દુખી, એક ધનવાન–એક નિર્ધન, એક રાજા–એક ભિક્ષુક, એક રોગી–એક નિરોગી, આવી વિષમ સ્થિતિરૂપ દ્વંદ્વ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે તેનું શું કારણ ? શું સર્વે જનો શુભ શુભતર લાભ મેળવવા ઉદ્યમ નથી કરતા ? દરેકને ઉચ્ચ બનવાની ધારણા શું નથી હોતી ? તથા એક મનુષ્યે એક સમયે જે વ્યાપાર કર્યો હોય તેમાં તેને ચોક્કસ જણાતું હોય કે આ વ્યાપારમાં મારે ખોટ આવી પડશે તેવી નિશ્ચિત ધારણા છતાં તેજ વ્યાપારમાં શું તેને લાખો રૂપિયાનો નફો પ્રાપ્ત નથી થતો ? થાય છે અને શોકને બદલે આનંદ ઉદ્ભવે છે. તેજ મનુષ્યે જ્યારે બીજા વ્યાપારમાં લાભ ધારેલો હોય છે ત્યારે તેજ વ્યાપારમાં નુકશાન પણ થાય છે. શું બન્ને સ્થાનમાં તેનો ઉદ્યમ એક સરખો નથી ? છતાં ફળમાં ભિન્નતા થવાનું શું કારણ ? માનવુંજ પડશે કે તેમાં ગુપ્ત રીતે કાર્યસાધક કોઇ રહેલ છે અને તેજ દૈવ–કર્મ છે અને તેથીજ આ વિષમ સ્થિતિ બંધબેસતી થાય છે. નીતિકારનું જે વચન છે તે પણ કર્મને ઉડાવનારૂં નથી પણ અનેક તરંગો દોડાવી આનંદ માનનારા અને મનોરથમાળા ગુંથવામાંજ પોતાના અમૂલ્ય સમયને વ્યતીત કરી નાંખનારા શેખશલ્લી જેવા પ્રમાદી જનોને પ્રોત્સાહન આપી પુરૂષાર્થ કરવા માટે ઉપદેશ આપનારૂં છે, અન્યથા તેજ નીતિકાર અન્યત્ર કહે છે:—" लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः " (ભાળસ્થળે લખેલું અન્યથા કરવા કોણ સમર્થ છે.) અર્થાત્ ભાગ્યમાં હોય તેમજ બને છે. " अवश्यं भाविनो भावा, भवन्ति महतामपि " (અવશ્ય થનાર ભાવો મહાન પુરૂષોને પણ થયાજ કરે છે.) જો હું કહું છું તેવો તમારા શ્લોકનો ભાવ ન હોય તો ઉપરોક્ત વચનને વિરોધ અને સંઘર્ષણ બનવાનો વખત આવશે.

સૌભાગ્યચંદ્ર—સુહૃદર ! તમે કહ્યું તે અતિ સુંદર છે. તમે ધર્મશાસ્ત્રના અભ્યાસી

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

હોવાથી અને કર્મવાદનો તમારો મુખ્ય અભ્યાસ હોવાથી તમે કર્મવાદને અનેક પ્રકારે પ્રમાણ કરવા મથન કરો છો, પરન્તુ જગત્‌ની વિષમ સ્થિતિનું કારણ તમે કર્મ માનો છો તેમાં તમારી ભૂલ થતી હોય એમ મને જણાય છે; કારણ કે વર્તમાનમાં સાયન્સથી સિદ્ધ થયું છે કે આ વિષમતાનું કારણ કર્મ નહિ પણ બીજમાં રહેલ દોષો એટલે માત પિતાના બીજમાં જે જે દોષો રહેલા હોય છે તે તે દોષોના પ્રતાપથી જીવ સુખી–દુઃખી, રોગી–નિરોગી થાય છે અને ઉદ્યમના ભાવાભાવથી અથવા પૂર્ણતા અપૂર્ણતાથી સધનપણું અને નિર્ધનપણું ઉપલબ્ધ થાય છે તથા એક વ્યાપારમાં હાનિ ધારેલ છતાં લાભ થવો અને અન્ય વ્યાપારમાં લાભ ધારેલ છતાં નુકશાન થવું તે કેવળ ધારણાજન્ય દોષનોજ પ્રતાપ છે. વ્યાપારીના મગજની ભ્રાન્તિ સિવાય તેમાં બીજું કારણ માનવું તે પોતાના દોષપર પડદો નાંખવા જેવું છે. સાંપ્રત સમયમાં યુરોપ જેવો દેશ કે જે દુનિયાને હંફાવી રહ્યો છે તેનું કારણ માત્ર ઉદ્યમવાદ અને અર્થવાદની ઉત્કટ સાધકતા સિવાય અન્ય કાંઇ નથી. જુઓ થોડા વર્ષોમાં અમેરિકા દેશ કેટલો આગળ વધ્યો છે કે જેને માટે અમેરિકન પ્રજા પોતાને ગર્વિષ્ઠ માને છે અને બીજાઓની હાંસી કરે છે. આર્થિક સમૃદ્ધિ માટે દુનિયામાં જે મ્હોટી ૨૦૦ શોધો થઇ છે તેમાંની ૪૭ મ્હોટી શોધો તો મેગ્રીલેન્ડ નામે મ્હોટી સંસ્થામાં થઇ છે. જગત્‌ની કુલ સમૃદ્ધિમાંથી ૯૦ ટકા જેટલો ભાગ તો એકલા અમેરિકામાંજ છે. વળી હાલની લડાઇ વખતે યુરોપખંડે ૧૨૦ ટનના વજનની ભારે તોપો તથા ડેરનોટથી પણ મ્હોટા અતિ ડેડનોટ જેવા લડાઇના આરકસો ઉદ્યમથીજ અજમાવ્યા છે. વળી વિજળીક યંત્રની શોધો અત્યારે જગત્‌ને ચમકાવી રહી છે. એરોપ્લેનની શોધે પ્રાચીન શાસ્ત્રીય વૈમાનિક વાતો શબ્દ રૂપે સિદ્ધ કરી બતાવી છે ઇત્યાદિ સર્વ વાતો શું આપણા કર્મવાદને હુસી કાઢનાર નથી? આપણા નીતિકારો તો વારંવાર પોકારી રહ્યા છે:—

उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मी-र्दैवेन देयमिति कापुरुषा वदन्ति ।
दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या, यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ॥

(અર્થાત્ ઉદ્યમી પુરૂષસિંહ લક્ષ્મીને જ્યાં ત્યાંથી મેળવે છે, ત્યારે કુત્સિત જનો ભાગ્યમાં હશે તોજ મળશે એમ બોલ્યા કરે છે, તેથી હે સુજ્ઞ! દૈવને હણીને તું તારી આત્મશકિતથી પુરૂષાર્થ કર અને ઉદ્યમ કર્યા છતાં જો ફળસિદ્ધિ ન થાય તો પછી વિચારજે કે આ કાર્યમાં કયો દોષ છે ?) જ્યારે પૂર્વકાળના ઇતિહાસો અને શાસ્ત્રોનું શ્રવણ કરીએ છીએ ત્યારે નિશ્ચિત જણાય છે કે આપણા પ્રાચીન પુરૂષો ના આશાવાદી નહોતા, પણ સાહસિક, નિર્ભય, ઉદ્યમી અને સબલ પરાક્રમી હતા જેને પ્રતાપે હિન્દ એક અપૂર્વ ધનના ભંડાર સોનાના ઢગલા જેવું તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

હતું. જે હિન્દની દોલતના લોભે અનેક રાજાઓએ હિન્દના રાજા-બાદશાહ થવાની ખાયેશો રાખી હતી, તેજ હિન્દ આજે આશાવાદી બનવાથી કાયર, ગરીબ અને વિદેશીઓની દયા ઉપર પોતાનો નિર્વાહ કરનારૂં બન્યું છે. અરે! ૩૩ કરોડ પ્રજાના ત્રીજા ભાગને એક વખતનું પૂરૂં ખાવાનું પણ મળતું નથી. હાય! ક્યાં પૂર્વ હિન્દ અને ક્યાં સાંપ્રત આશાપ્રિય હિન્દ. ઉદ્યોગના પ્રતાપે આશાવાદનો મૂળથી નાશ કરી વર્તમાન યુગમાં એક મુઠીભર અનાર્ય પ્રજાઓ અઢળક લક્ષ્મી પોતાના દેશમાં ખેંચી જાય છે. અને સર્વ દેશનું એકછત્ર રાજ્ય કરવા ભાગ્યવંત બની છે. તેથી હે સન્મિત્ર! પુરૂષાર્થનેજ કાર્યસાધક માનવો એજ શ્રેયઃપથ છે અને તેમાં આપણા સર્વનો અભ્યુદય સમાયલો છે.

સ્નેહચંદ્ર—પ્રિય સન્મિત્ર! આ નવયુગના નવીન સંસ્કારોથી તમારૂં મસ્તિષ્ક ભર્યું રહ્યું છે અને નવીન ઇંગ્લીશ કેળવણીના પ્રભાવથી આવા વિચિત્ર વિચારો-તર્કો તમારા હૃદયમાં સ્ફુરિત થાય છે. બન્ધો! એક શ્રીમંત કુટુંબના એક માતાપિતાથી એકજ બીજથી-એકીસાથે યુગ્મરૂપે જન્મેલા બે બાળકો એક વયના અને તુલ્ય રૂપવાન છતાં જન્મથીજ એક બુદ્ધિશાળી નિપુણ અને ભાગ્યવંત નીવડે છે જ્યારે બીજો મૂર્ખ અને નિપુણતા રહિત જણાય છે. બન્ને સમાન ઉદ્યમ કરતાં છતાં એકને તેજ ઉદ્યમમાં લાભ અને અપરને નુકશાન થાય છે તેનું કારણ બીજ સિવાય અન્યજ તમારે માન્ય કરવું પડશે; તથા પાશ્ચાત્ય પ્રજાઓની જે જે શોધો છે તે અપૂર્ણ છે એ તો તમે પણ કબુલ કરશો; કારણ કે નિત્ય તેમની સાયન્સ વિગેરેની નવી શોધો ચાલુ છે. જેમ જેમ નવી શોધો હાથ લાગતી જાય છે તેમ તેમ પોતાના સિદ્ધાન્તો તે લોકો ફેરવતા જાય છે. એ કાંઇ તમારાથી અજ્ઞાત નથી. આ હેતુથી પાશ્ચાત્ય સિદ્ધાન્તોના આધારે જે વિચારો બાંધવા તે પાયા વગરની ઇમારત ચણવા જેવા છે. આપણા મહર્ષિઓએ જે જે ભાવો જ્ઞાનદ્વારા અવલોક્યા છે અને શાસ્ત્રોમાં ગ્રથિત કર્યા છે તેના એક પણ ભાગને આ પાશ્ચાત્ય શોધો પહોંચી શકી નથી. વાયર્લેસ-એરોપ્લેન જેવી શોધોમાં જ્યારે બબ્બે પેઢીઓ પર્યંત સતત પુરૂષાર્થ કર્યા પછી તેમને ફળ પ્રાપ્ત થયું છે ત્યારે તેમાં કર્મનીજ મહત્તા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. અન્યથા શોધના આદિ કર્તાને તે શોધનું ફળ ઉપલબ્ધ કેમ ન થયું? એ મહાન પ્રશ્ન આવીને ઉભો રહે છે. સાથે સાથે મ્હારે જણાવવું જરૂરી છે કે પાશ્ચિમાત્ય પ્રજા પ્રબળ ઉદ્યમી હોવાથી સાંપ્રત કાળે સતત ઉદ્યમ કરી રહી છે, તેથી ઉદ્યમજ કાર્યસાધક છે અને કર્મવાદ નકામો છે એમ માની લેવું તે પણ ધૃષ્ટતાજ છે; કારણ કે ભાગ્યની ચડતી વિના ઉદ્યમ પણ તથાવિધ ઉજ્જ્વલતો નથી, માટે ઉદ્યમને પણ ગતિમાં મૂકનાર દૈવજ સમર્થ સાધન છે, એક પ્રબળ શસ્ત્ર છે. તથા પાશ્ચાત્ય પ્રજા દોલત અને શોધોમાં જે અગ્ર ભાગ ભજવે છે તે માત્ર

For Private And Personal Use Only

ઉદ્યમનું ફળ નથી પણ કર્મનુંજ મુખ્ય ફળ છે. કર્મ વિના ઉદ્યમ વંધ્ય છે અને પ્રચંડ ઉદ્યમ, સાહસિકતા, નિર્ભયપણું, તથા વગર કંટાળ્યે કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ, કાર્યદક્ષતા તે સર્વ લક્ષ્મીને મુગ્ધ બનાવનાર સાધનો છે. નીતિકારો પણ આળસુઓને જાગૃત કરવાનોજ ઉપદેશ આપે છે તે મેં તમને પ્રથમ જણાવ્યું છે. બાકી પુરૂષાર્થનેજ તમે ઉદયનું કારણ માનતા હો તો જેમ ક્ષુધાક્ષિત ઉંદર ભક્ષ્યની શોધ કરતાં દૈવના એક ખુણામાં રહેલ કરંડક દેખી પુલકીત બન્યો અને આનંદપૂર્વક તેમાંનું ભક્ષ લેવા દોડ્યો, તેને અન્તે તે પોતેજ અંદર રહેલા સર્પનું ભક્ષ્ય બન્યો. કહો ! પાર્થ ! ઉદ્યમમાં તો ન્યૂનતા નહતી, છતાં ફળમાં વિપરીતતા થવાનું શું કારણ ?

આપણા પૂર્વ મહર્ષિઓ ભાર દઈને કહી ગયા છે કે:—

अघटितघटितानि घटयति, सुघटितघटितानि जर्जरी कुरुते ।
विधिरेव तानि घटयति, यानि पुमान्नैव चिन्तयति ॥

(જે કાર્યો ન બનવા યોગ્ય હોય તે કાર્યોની વિધિ ઘટના કરે છે અને જે કાર્યો બનવા યોગ્ય હોય તેને જીર્ણપ્રાય કરી નાંખે છે. વિધિ એવું કરે છે કે જેનો વિચાર પણ મનુષ્ય કરી શકતો નથી.) દૈવ–કર્મરાજની એક મહાન્ સત્તા છે કે રાજાને રંક કરવો અને રંકને રાજા કરવો, મુંજરાજા ગમે તેવો પ્રતાપી હતો તથાપિ તેનું ભાગ્ય વિપરીત હોવાથી તેની અપૂર્વ ચાલાકી ને નિપુણતા ધુળમાં રગદોળાઈ ગઈ અને ઘરોઘર ભિક્ષા માગવાનો સમય આવ્યો, હરિશ્ચંદ્ર રાજાને ચાંડાલની નોકરી કરવી પડી, પાંડવો અરણ્યવાસી બન્યા, નળ અને દમયંતીને માથે અનેક સંકટો પડ્યા અને અટવીમાં અર્ધ નગ્નાવસ્થામાં રઝળવું પડ્યું. ઈત્યાદિ અનેક બનાવો આપણા મહર્ષિકથિત ગ્રંથોમાં પ્રસિદ્ધ છે. અરે વ્હાલા સ્નેહી ! મયણાસુંદરીએ જ્યારે ભરસભામાં દાક્ષિણ્યતા દૂર કરી પોતાના પિતા મહારાજા પ્રજાપાળને કહ્યું કે ' સુખ દુઃખ એ સર્વ કર્મના અચળ નિયમ પર અવલંબી રહેલ છે. મનુષ્ય માત્ર એક નિમિત્ત કારણ છે, પણ વિધાયક સામર્થ્ય તેમાં નથી. કહ્યું છે કે:—

सव्वो पुव्वकयाणं, कम्माणं पावए फलविवागं ।
अवराहेसु गुणेसु अ, निमित्तमित्तं परो होइ ॥

(સર્વ પ્રાણીઓ પૂર્વકૃત કર્માનુસાર ફળના વિપાકને મેળવે છે. દોષોમાં કે ગુણોમાં બીજા તો ફક્ત નિમિત્ત કારણ જ છે.) હું તમારે ત્યાં જન્મી ત્યારે મેં કોઈ ભવિષ્ય જોયું ન હતું તેમ મને પરલોકમાંથી પરીક્ષા કરીને આવાહન કર્યું નહોતું, તેથી મનુષ્યોએ પોતાના પુરૂષાર્થનો મદ કરવો તે સર્વથા અવિવેક અને અજ્ઞાનવિલસિતજ છે. ' પુત્રીનાં આવાં વચનોથી રાજા કોપિત થયો અને એક કુ-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કિની સાથે તેનો સંબંધ કરી આપ્યો. તથાપિ ભાવી બળવત્તર હોવાથી મયણાસુંદરી એક સાર્વભૌમ શ્રીપાલ મહારાજાની પટ્ટરાણી બની અને પિતાને પોતાના પુરૂષાર્થના ગર્વવાળાં વચનો માટે પશ્ચાત્તાપ કરવો પડ્યો. હિન્દ જે સાંપ્રતમાં અધોગતિએ પહોંચ્યું છે તેનું મુખ્ય કારણ કુસુંપ-ઈર્ષ્યા-અનીતિ અને અસહનશીલ સ્વભાવ છે તથા વ્યસનપ્રાચુર્યતા અને એકદીલવાળા ઉત્તમ સુકાનીઓનો અભાવ છે તે છે. પુરૂષાર્થની મંદતા કે અભાવ તેનું ખાસ કારણ નથી.

ઔદ્યોગિકચંદ્ર—તમારૂં કથન સયુક્તિક અને સપ્રમાણ છે. તમારો અભ્યાસ ઉત્તમ હોવાથી મ્હારા દરેક પ્રશ્નોનો ઉત્તર વાળવામાં તમારે વિલંબ કરવો પડતો નથી. તેમજ તે યોગ્ય દૃષ્ટાંતસહ હોવાથી મારા મનપર સચોટ અસર કરે છે તદપિ આપણે જે સિદ્ધાંતોને માન આપીએ છીએ તે સિદ્ધાન્તો પણ પુરૂષાર્થવાદનેજ અગ્ર માને છે જુઓઃ—" अत्थि बले अत्थि वीरीए अत्थि पुरिसकारपरक्कमे " શારીરિક બલ, આત્મિક વીર્યશક્તિ, શરીરસહ આત્માનું જે પરાક્રમ તે પુરૂષાર્થ પરાક્રમ. આ પવિત્ર સૂત્ર પણ પુરૂષાર્થનું પ્રતિપાદન કરે છે. આપણે જેનું અહર્નિશ સ્મરણ કરીએ છીએ તે સ્મરણપાઠમાં પણ પુરૂષાર્થવાદનેજ માન આપવામાં આવ્યું છે. " नमो अरिहंताणं " અરિ-શત્રુ રાગદ્વેષ અને મોહ તેને આત્મિક બળથી હણનારા હાણી દેનાર પરમ પવિત્ર પુરૂષને નમસ્કાર થાઓ. જો આપણે કર્મવાદને પ્રધાન માનીએ તો આપણા પવિત્ર તીર્થંકરો " પોતાને તેજ ભવમાં મોક્ષે જવાનું છે, પોતાનું સંપૂર્ણ આત્મકલ્યાણ થવાનુંજ છે " એમ અવલોકતાં છતાં તેઓ ગૃહનો, રાજ્યનો, કુટુંબનો, વૈભવનો ત્યાગ કયા કારણથી કરે છે ? " अवश्यं भाविभावानां, विनाशो न हि कर्हिचित् " તેઓએ. આ નિયમનેજ માન આપવું જોઈએ. કારણ કે દૈવવાદીઓને માટે દાન ત્યાગાદિ કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ અરણ્ય પુષ્પવત્ લેખી શકાય; તથા હે બન્ધો ! "अत्थिबले" "नमो अरिहंताणं" આ સૂત્રનો ખરો ભાવ અને ગુપ્ત રહસ્ય પાશ્ચાત્યોનાજ જાણવામાં આવ્યું છે. કારણ કે જે જે આપણા ગ્રંથોમાં પૌદ્ગલિક સિદ્ધિની વાતો આપણે વાંચીએ છીએ ને શ્રવણો પવિત્ર કરીએ છીએ તે દરેક વાતોને તે લોકોજ પુરવાર કરી શકે છે. જુઓ:—હાઇડ્રોજન અને ઓક્સિજન નામના બે વાયુને એકત્ર કરવાથી જળ બને છે તે પણ અત્યારે યંત્રથી જોઈ શકાય છે.[1] કૃત્રિમ વિજળીની વાતો[2] આપણા શાસ્ત્રોમાં

૧ આ શોધ પ્રાચીન છે. બે જાતના વાયુના સંયોગથી જળ ઉત્પન્ન થાય છે, એમ સૂયગડાંગ સૂત્રના મૂળમાં જણાવેલ છે, ટીકાકાર પણ કહે છે—वातयोनिकत्वादप्कायस्य यत्र यत्रा ऽसौ तथाविधपरिणामपरिणतो भवति तत्र तत्र तत्कार्यभूतं जलमपि संमूर्च्छते ॥

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કહી છે તે અત્યારે આપણે પ્રત્યક્ષ દેખીએ છીએ. એક સમક નિયમ (પારિઓડિક લૅા) કહેવાય છે. આ નિયમની સૂચના ૧૮૬૩ માં ન્યુલેન્ડ્ઝ નામના રસાયનીએ કરી હતી અને પાછળથી રશીયન રસાયનવેત્તા મેન્ડેલીફ તથા જર્મન રસાયણવેત્તા મેયરે એ નિયમની ઉંચી સ્થાપના કરી હતી. પ્રોફેસર જે૦ જે૦ ટોમ્સે કહ્યું છે કે પરમાણુના વજનનો મુખ્ય આધાર તેમાં રહેલા વિદ્યુદણુઓની સંખ્યાપર છે. નિકોલાટસ્લાએ અતિ ત્વરાથી આન્દોલિત થતી વિજળીના સંક્ષોભદ્વારાએ આકાશમાં તાર કે દોરડાના સબંધ વિના વાયરલેસ પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યો તેને ઘણો કાળ ગયો, હવે તો તે એટલું તો મહાન્ કાર્ય કરે છે કે વિજળીના નિરંતર ઝગકતા અને વાંકાચુંકા ફરતા ૩૦ ફીટ જેટલા લાંબા ભડકાઓની વચ્ચોવચ્ચ બેસે છે અને કાંઈ પણ તેને ઇજા થતી નથી. હવે તેનો મનોરથ એવો છે કે પૃથ્વીની અંદર પણ તેટલોજ ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરવો અને ગમે તેટલે દૂરથી પણ તેની અંદરનું વિજળીક બળ લઇ શકાય તેમ કરવું. પ્રોફેસર જગદીશચંદ્ર વસુએ વિજળીક યંત્રોથી વનસ્પતિમાં ચૈતન્ય સિદ્ધ કરી આપ્યું છે, અને મનુષ્યની માફક તેને પણ દરેક જાતની અસરો થાય છે, ઉત્તરો પણ વાળી શકે છે એમ બતાવી આપ્યું છે. ઇત્યાદિ અનેક મહાન્ શોધો ઉદ્યમવાદની મહત્તા સાબીત કરે છે, શાસ્ત્રીય ભાવોને પ્રત્યક્ષ બતાવે છે. આથી મારા વિચાર પ્રમાણે તો સર્વદા ઉદ્યમવાદજ વિજયી બન્યો છે.

(અપૂર્ણ.)

શ્રી હિતશિક્ષાના રાસનું રહસ્ય.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી.)

કલ્યાણકટકપુરના સ્વામી યશોધર રાજાએ પોતાના રાજ્યમાં અટલ ન્યાય અપાય છે તેવી પ્રસિદ્ધિને માટે એક ન્યાયઘંટ બાંધ્યો હતો. જેને ન્યાય જોઇતો હોય તે ત્યાં આવીને એ ઘંટ વગાડે એટલે રાજા તેને રાજસભામાં પોતાની સમક્ષ બોલાવી ન્યાય આપતા હતા. અન્યદા રાજ્યની અધિષ્ઠાયિકા દેવી રાજાના ન્યાયની

---

૨ लवंगेसु कुणयसालिसु चम्पेसु निम्बुमाईसु ।
चिम्फलयमादि दवमाहि नाय ते बीयताकाणं ॥१॥

(બૃહત્ કલ્પ ઉદ્દેશ ૯)

આ ગાથામાં અચિત્તબીજોનો નિર્દેશ કરેલ છે, તથાપિ ટીકાકારના સમયમાં તે પ્રસિદ્ધ છે એમ ટીકા પરથી અનુમાન છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પરીક્ષા કરવા માટે ત્યાં આવી અને સવચ્છા ગાયનું રૂપ ધારણ કરીને રાજમાર્ગમાં ઉભી રહી. એવામાં રાજપુત્ર રથમાં બેસીને તે રસ્તે નીકળ્યો. તેણે પ્રમાદથી ગાય પાસે બેઠેલ તેના વાછડાનો પગ રથના પૈડાંવડે કચર્યો, જેથી તે વત્સ તરતજ મરણ પામ્યો, એટલે ગાય રૂદન કરવા લાગી. તે સાંભળી લોકો તેને કહેવા લાગ્યા કે—'તું રાજા પાસે ન્યાય કરાવવા જા.' ગાય ત્યાંથી રાજમંદિર પાસે ગઇ અને પોતાના શૃંગવડે તેણે નીતિઘંટ વગાડ્યો. તે વખતે રાજા જમતો હતો. પોતાની અચળ પ્રતિજ્ઞા હોવાથી રાજા ઘંટનો સ્વર સાંભળી જમવાનું અધુરૂં મૂકી ઉઠ્યો. બહાર આવીને જોયું તો એક ગાય ઘંટ વગાડે છે. રાજાએ તેને પૂછયું કે—'તને કોણે પરાભવ કર્યો છે કે જેથી તું ન્યાય માગે છે.' ગાયે પોતાનો વાછડો રાજાને બતાવ્યો. રાજાએ જાણ્યું કે 'આ વાછડાનો પગ કોઇ વાહનવાળાએ કચર્યો છે, તેથી તે મરી ગયો જણાય છે. તે માટે આ ગાય ફરિયાદ કરે છે.' રાજાએ જાહેર કર્યું કે—'આ ગુન્હાનો ગુન્હેગાર હાથ લાગશે ત્યાર પછી હું જમીશ.' આ વાક્ય સાંભળીને રાજકુમાર કે જે નજીકમાંજ ઉભો હતો તેણે કહ્યું કે—'મારા પ્રમાદથી આ વત્સ મરી ગયો છે માટે મને યોગ્ય દંડ આપો.'

રાજાએ તરતજ સ્મૃતિશાસ્ત્રના જાણવાવાળા અને દંડનીતિમાં કુશળ એવા વિદ્વાનોને બોલાવ્યા અને રાજકુમારને શો દંડ આપવો તે પૂછયું. તેઓ બોલ્યા કે—'હે રાજન્! તમારે રાજને યોગ્ય આ એકજ પુત્ર છે તો તેને માટે શું દંડ બતાવીએ?' રાજા બોલ્યા કે—'રાજ્ય કોનું ને પુત્ર પણ કોનો? મારે તો ન્યાય કરવો છે માટે ન્યાય બતાવો. રાજા તો તેજ કહેવાય કે જે દુષ્ટનું દમન કરે, સંતનું પોષણ કરે, ન્યાયવડે રાજ્યભંડાર ભરે, કોઇનો પણ પક્ષપાત ન કરે અને મિત્રોને સંભાળે—આવાં છ બોલ સાધે તેજ રાજા કહેવાય—બીજો નહીં, માટે મારે તો ન્યાય કરવો છે.' એટલે પંડિતો બોલ્યા કે—'જેણે જેવું કામ કર્યું હોય તેને તેવો બદલો આપવો એ નીતિ છે.' એટલે તરતજ રાજાએ રથ મંગાવ્યો અને રાજપુત્રને રાજમાર્ગે સુવાડ્યો. પછી સેવકોને હુકમ કર્યો કે—'રાજપુત્રના પગ ઉપર થઇને રથ ચલાવો.' પણ કોઇએ રથ ચલાવ્યો નહીં. એટલે મંત્રીના વાર્યા છતાં રાજા પોતે રથ ઉપર બેઠો અને કુમારના પગ ઉપર રથ ચલાવ્યો. તેજ વખતે રાજ્યની અધિષ્ઠાયિકા પ્રગટ થઇ, રાજાની ઉપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી અને પોતે રાજાની પરીક્ષા કરવા માટે આવી હતી એ હકીકત પ્રગટ કરી. રાજાને તેણે ધન્યવાદ આપ્યો કે—'તેં પુત્રની પણ દરકાર ન કરતાં ન્યાય કર્યો, માટે તું ખરેખરો રાજા છે.' આ પ્રમાણે કહીને દેવી અંતર્ધાન થઇ ગઇ અને રાજાની સર્વત્ર પ્રશંસા થઇ. આવા ન્યાય કરનાર રાજાને ખરા રાજા સમજવા.

કર્તા કહે છે કે—આવા રાજા નરકે જતા નથી. બીજા રાજાઓ તો અનેક પ્રકા-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

રના પાપકર્મ અને અન્યાય કરીને અવશ્ય નરકે જાય છે. જે રાજા પ્રાચી હિતશિક્ષા સાંભળે છે તે ધર્મી થાય છે અને સુખના ભાજન થાય છે. સાચા રાજાઓ કદાપિ પણ અન્યાય કરતા નથી. ન્યાયવંત રાજા તરીકે રામચંદ્ર, વિક્રમ, ભોજ, ભર્તૃહરી, કર્ણ, કૃષ્ણ, હરિશ્ચંદ્ર, નળ અને કુમારપાળ વિગેરે રાજાઓ પ્રખ્યાત થઇ ગયા છે. જેમનો યશવાદ અત્યારે પણ અવિચ્છિન્ન બોલાય છે અને પ્રાતઃકાળે નામ પણ તેમનાજ લેવાય છે. એમનો યશ જ્યાંસુધી આ પૃથ્વીપર સૂર્ય ચંદ્ર વિદ્યમાન છે ત્યાંસુધી અચળ રહેવાનો છે. બાકી તો:—

જાત ચલંતે દાડલે, ગયો રાવણ બધ રિદ્ધ;
ગયા તે પાંચે પાંડવા, રહી ભલાતણી પ્રસિદ્ધિ. ૧
નવે નંદ લોભી હુવા, હુવે કલંકી નામ;
લુંટી ધન કરથી મુઆ, શું સાર્યું તેણે કામ? ૨
નંદ સરિખા નવલખ ગયા, કરી પાપ અન્યાય;
ન્યાયરીતિ રાખે જિકો, તે ઉત્તમ કિરતાર. ૩

જે પ્રાણી જગતમાં ઉત્તમ તરીકે ઓળખાય છે તે અન્યાય કદાપિ કરતા નથી, નિર્લોભી હોય છે, યોગી પુરૂષ જેવા હોય છે. ચાણાકય ને અભયકુમાર જેવા બુદ્ધિશાળીઓ તે પંક્તિમાં મૂકવા લાયક છે. જે વણિક પોતાનો વ્યવહાર શુદ્ધ રાખે તેજ જગતમાં ધર્મી કહેવાય છે. દ્રવ્ય મેળવવાની પણ ચિંતા કરે, પ્રયત્ન કરે, પણ ધર્મ તજીને દ્રવ્ય મેળવવા ધારે નહીં, મન વચન કાયાએ વ્યવહાર શુદ્ધિ જાળવે, વળી દેશવિરૂદ્ધ કે રાજવિરૂદ્ધ પણ શ્રાવક કદી કરે નહીં. બાકી ધન ઉપાર્જવા માટે અનેક પ્રકારના ઉદ્યમ કરે; કારણ કે જગતમાં એવી કઇ વસ્તુ છે કે જે દ્રવ્યથી પ્રાપ્ત ન થાય?

આ જગતમાં આજીવિકાના સાત પ્રકાર છે. ૧ વ્યાપાર, ૨ વિદ્યા, ૩ કર્ષણ (ખેતી), ૪ પશુપાલન, ૫ વિજ્ઞાન (કળા), ૬ સેવા (નોકરી) અને ૭ ભિક્ષા. તેમાં શ્રાવક છેલ્લો પ્રકાર તો કદી કરે નહીં અને બનતા સુધી પહેલો પ્રકાર કરે. ૩૬ પ્રકારના કરીઆણા કહેવાય છે તેનો વ્યાપાર કરે.

શ્રાવક વૈદપણું કરે નહીં, અર્થાત્ વૈદાથી આજીવિકા કરે નહીં. જો કે તેમાં લાભ ઘણો છે પણ પાતક ઘણું છે. કહ્યું છે કે—

સુભટ વિગ્રહને વાંછે આતિ, સુભિક્ષ સુખ તે વાંછે યતિ;
માનવ મરણ વાંછે બાંભણાં, વૈદ રોગ તે વાંછે ઘણા. ૧

'સુભટ લડાઇને ઇચ્છે, મુનિજનો સુકાળ ને સુખ સર્વત્ર હો એમ ઇચ્છે, બ્રાહ્મણો શ્રાદ્ધાદિકના મરણ ઇચ્છે કે જેથી તેને દક્ષિણા વિગેરે મળી શકે અને વૈદ ... રોગાદિકની ઉત્પત્તિ ઇચ્છે કે જેથી તેને કમાણી થાય.'

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

વૈદ ભક્ષ્ય અભક્ષ્યનો વિચાર ન રાખતાં તેવાં ઔષધ કરીને આપે, વળી ગમે તેવા દરિદ્રીનું દ્રવ્ય પણ લેય. એટલા માટે તે ધંધો નિષેધ્યો છે. પૂર્વે દ્વારકામાં ધન્વંતરી નામનો અભવ્યનો જીવ વૈદ્ય થઇ ગયો છે કે જે મરીને નરકે ગયો છે. અપવાદ તરીકે જીવાનંદ વૈદ્ય જેવા કોઇક જ વૈદ્ય હોય છે કે જે લોભ વિનાના હોય અને ઋષિ મુનિ વિગેરે ઉત્તમ પુરૂષોના વ્યાધિ દૂર કરવામાં અહર્નિશ તત્પર હોય. એવા વૈદ્ય તો આ ભવમાં ને પરભવમાં-બંને ભવમાં સુખસંપદા પામે છે.

ખેતી ત્રણ પ્રકારના જળથી થાય છે મેઘનું જળ, કૂપનું જળ ને ઉભય પ્રકારનું જળ. પશુપાળક ગાય, ભેંસ, ગજ, અશ્વાદિક ખરીદ કરી વેચીને તેનાવડે આજીવિકા ચલાવે છે, પરંતુ એ બંને પ્રકારના વ્યાપાર ઉત્તમ નરને ઉચિત નથી.

વિજ્ઞાન અનેક પ્રકારના છે. કર્મના-ક્રિયાના ચાર ભેદ છે. એક બુદ્ધિથી કાર્ય થાય છે તે ઉત્તમ કહેવાય છે, હાથે થાય તે મધ્યમ કહેવાય છે, પગે કરે તે અધમ કહેવાય છે અને મસ્તકવડે કરવામાં આવે તે અધમાધમ કહેવાય છે. આ ચાર પ્રકાર પૈકી બુદ્ધિના વ્યાપાર સંબંધી એક કથા છે તે નીચે પ્રમાણે—

ચંપાનગરીમાં ધનાવહ નામે શેઠ વસે છે. તેને મદન નામે પુત્ર હતો. તે નગરીમાં બુદ્ધિની દુકાન મંડાણી હતી. તે પાંચ રૂપીએ એકએકલ વેચતો હતો. તેની પાસે જઇને મદને એક બુદ્ધિ વેચાતી માગી. વેચનારે રૂ. ૫ લઇને એવી બુદ્ધિ આપી કે-'બે માણસ વઢતાં હોય ત્યાં ઉભા રહેવું નહિ.' આવી બુદ્ધિ લઇને તે ઘરે આવ્યો. તેના પિતાને વાત કરી એટલે તેના પિતાએ તેની હાંસી કરી અને બુદ્ધિ પાછી આપી આવવા કહ્યું; એટલે શ્રેષ્ઠિપુત્ર બુદ્ધિવાળાની દુકાને ગયો. દુકાનદારે બુદ્ધિ પાછી લીધી ને પાંચ રૂપીઆ પાછા આપ્યા, પરંતુ તેની સાથે એવો કરાર કર્યો કે-'તારે હવે અમારી આપેલી બુદ્ધિ પ્રમાણે ન ચાલતાં તેથી વિપરીત ચાલવું. એટલે કે બે જણા વઢતા હોય ત્યાં ઉભા રહેવું.' શ્રેષ્ઠિપુત્રે તે વાત કબુલ કરી.

એક દિવસ બે રાજપુરૂષો વઢતા હતા તે જોઇને મદન ઉભો રહ્યો. બંને જણાએ તેને સાક્ષી રાખ્યો. પછી બંને જણા જુદા જુદા આવીને ધનાવહ શેઠને કહી ગયા કે-'તમારા દીકરાને કહેજો કે તે મારી સાક્ષી પૂરે નહિ તો તેનું મરણ થશે એમ જાણજો.' શેઠ તો મુંઝાણા. હવે સાક્ષી કોની પૂરવી? એટલે તે પોતે બુદ્ધિ વેચનારની દુકાને ગયા ને બધી હકીકત કહીને બુદ્ધિ માગી. તેણે કહ્યું કે 'હવે એક બુદ્ધિના પાંચશે બેસશે.' શેઠે પાંચશે ગણી આપ્યા ને બુદ્ધિ માગી એટલે તેણે બુદ્ધિ આપી કે—'રાજાના સેવકો તમારા પુત્રને તેડવા આવે ત્યારે તમારે તેને ગાંડો (ઘેલો) કરી દેવો અને જેમ તેમ બોલવાનું કહેવું.' શેઠ તો બુદ્ધિ લઇને ઘરે આવ્યા અને પુત્રને તે પ્રમાણે શીખવ્યું. રાજસેવકો

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

મદનને તેડવા આવ્યા એટલે મદને ગાંડા કાઢવા માંડ્યા. જેમ તેમ લવવા માંડ્યું એટલે રાજસેવકોએ ધાર્યું કે—' આ ગાંડો શું સાક્ષી આપશે ' એટલે તેને લીધા વિના તે પાછા ગયા. શેઠના પુત્રને સાક્ષી આપવી ન પડી અને ઉપાધિ ટળી ગઇ.

આ પ્રમાણે બુદ્ધિનો વ્યાપાર કરવો તે સર્વોત્તમ છે. આ પ્રમાણેની બુદ્ધિવાળા પોતાની આજીવિકા આનંદથી ચલાવે છે.

હવે બીજી આજીવિકાઓ વિષે કહે છે. અપૂર્ણ.

જૈન કેળવણીની શોચનીય દશા.

નિશાળની કેળવણીમાં જે જૈનધર્મથી વિરુદ્ધ મંતવ્યો છે તેથી આપણાં બાળકોને મુક્ત રાખવા માટે, પાશ્ચાત્ય સંસ્કારોની અસરથી તેમને બચાવવા માટે અને આપણી પ્રજા સદ્વિચારી, સદુચ્ચારી અને સદાચારી બને, એ ખાસ હેતુને સાધવા માટે આપણે સ્થળે સ્થળે જૈનશાળાઓ અને બોર્ડીંગો વિગેરે સ્થાપતા આવ્યા છીએ અને તેમાં આપણા શ્રીમાનો વિગેરેએ લાખો રૂપિયા ખર્ચ્યા છે. વ્યવસ્થાવાળી અને સારૂં ભવિષ્ય દેખાડનારી સંસ્થાઓ પ્રત્યે જૈનોએ દ્રવ્યનો વર્ષાદ વર્ષાવવામાં કદી પાછી પાની કરી નથી. ઉપદેશકોના ઉપદેશમાં નિઃસ્વાર્થતા હોય, આમાં આપવાથી આપણું દ્રવ્ય ઉગી નીકળશે એવી આપનારને ખાત્રી થાય અને કાર્યવાહકો, નેતાઓ મુલાકાત લેનારાઓની અમલ થઇ શકે તેવી અને હિતકારક સૂચનાઓનો ક્રમે ક્રમે અમલ કરી પોતપોતાની સંસ્થાઓને પ્રગતિમાં મૂકતા હોય તો જૈનો હજી પણ મોટી મોટી રકમો આપવા તૈયાર છે એ ઓછા હર્ષનો વિષય નથી. તેઓમાં ખામી માત્ર એટલીજ છે કે તેઓ નાણાં આપે છે પણ તેનો શો સદુપયોગ થયો તે તપાસવાને ફુરસદવાળા હોતા નથી. તે ખામી દૂર થાય તો સંસ્થાઓમાં સજીવનતા થાય. જે સંસ્થાઓ મદદ મેળવી નથી શકતી તે પોતેજ અનેક રીતે ખામીવાળી હોય છે. તેણે બીજાને દોષ ન દેતાં પોતાની ખામીઓ સુધારવી જોઇએ. દરેક સંસ્થાઓ સારા ઉદ્દેશથીજ સ્થપાય છે પણ જે વિશિષ્ટ ઉદ્દેશથી તેઓ સ્થપાયેલી હોય, જે ઉદ્દેશને આગળ કરી તેઓએ લોકો પાસેથી નાણાં મેળવ્યા હોય તે ઉદ્દેશ સેંકડે દશ ટકા જેટલી સંસ્થાઓમાં ભાગ્યેજ સિદ્ધ થતો હશે, એ જાણી શાસનપ્રેમી સર્વેનાં હૃદય સંતપ્ત થયા વિના રહેશે નહિ. આજકાલ નેવું ટકા જેટલી શાળાઓ તો પ્રતિક્રમણ સૂત્રોના માત્ર મૂળ પાઠજ ગોખાવવામાં (તે પણ ઘણા અશુદ્ધતા દોષયુક્ત) શિક્ષણની પરિસમાપ્તિ [illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તો આપણે તે પરિણામને પણ એક રીતે સંતોષ લેવા જેવું લેખી શકીએ; પણ આપણે તો જોતા આવીએ છીએ કે તે સંખ્યામાં ક્રમે ક્રમે ઘટાડો થતો આવે છે, ગુજરી જનારની સંખ્યાનાં સ્થાનો નવી સંખ્યાથી પૂરાતાં નથી. (આથી મૂળ પાઠની કેળવણીનું મૂલ્ય ઓછું આંકવાનો મારો આશય નથી પણ તેટલા માત્ર શિક્ષણથી જૈન કેળવણીનો ખરો હેતુ સિદ્ધ થતો નથી, એ જણાવવાનો આશય છે. લેખક તો મૂળ પાઠને અર્થ યાદ રહેવાની ખાસ ચાવી રૂપ માને છે એટલે તે કોઇ રીતે તેની અનાવશ્યકતા સ્વીકારતોજ નથી, તે તો તેનો સંપૂર્ણ હીમાયતીજ છે, એમ સપ્રસંગ જણાવી દે છે.) વળી તે મૂળ પાઠ પણ ભણાય છે, ભૂલાય છે અને ફરી પાછું ત્યાંને ત્યાંજ અટકાય છે, આગળ વધાતું નથી. અને આમ એકવાર નહિ પણ અનેકવાર બને છે. અગર વ્યાપારાદિમાં પડાય છે એટલે ભણેલું ભૂલી જવાય છે અને તેનું ફળ કાંઇ જોવામાં આવતું નથી. જૈન કેળવણીની આ સ્થિતિ જોઇ આગેવાનો સંસ્થા પ્રત્યે બેદરકાર બને, તેવી સંસ્થા ઉપરથી લોકોની શ્રદ્ધા ઉઠી જાય, કેળવાયેલાઓ તેવી કેળવણીને નકામી ગણે, તે માટે થતો દ્રવ્યનો વ્યય નિષ્ફળ જાહેર કરે, ભણનારાઓની સંખ્યા ઘટતી જાય અગર અટકી જાય, માબાપો તે માટે લાગણી ન રાખે અને છોકરાઓ ઉપર બેવડો બોજો પડે છે, એમ જણાવી તેઓને કદાચ શાળામાં ન પણ મોકલે તો આપણે તેમાં અજાયબ ન થતાં તે પરિણામને સ્વાભાવિકજ ગણવું જોઇએ. તેમાં તેઓનો દોષ નથી પણ શિક્ષણનો જ દોષ છે અને તેથી તેને માટે બડબડાટ ન કરતાં આપણો, સંસ્થાનો દોષ દૂર કરવો જોઇએ.

થોડાક વર્ષ થયાં બોર્ડીંગો આદિ સ્થાપવા સ્થપાવવા તરફ સાક્ષર ગૃહસ્થો અને મુનિવરોનો પ્રયત્ન ચાલુ છે અને તે પ્રયત્ન સફળ પણ થતો આવે છે. અલબત્ત વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ-જૈનો શ્રીમાન્ બને, ડાક્ટરો, વકીલો બને, પરિણામે રાજકીય બાબતોમાં માન મેળવે અને એ રીતે સુખી થાય. એ દૃષ્ટિએ વિચારતાં આવી સંસ્થાઓ ઉપકારકજ છે; પણ ધાર્મિક સિક્ષણને અંગે તો તેમાં પણ મોટે ભાગે શૂન્યતાજ જોવાય છે, એ તે તે સંસ્થાઓની મુલાકાત લેનારાઓથી ભાગ્યેજ અજાણ્યું હશે. આવી સંસ્થાઓ-માંથી બહાર પડેલાઓ નિઃસ્વાર્થ વૃત્તિવાળા થાય, ઉદાર થાય, પ્રમાણિક થાય, કૃતજ્ઞ થાય, જૈન વિચાર તથા આચારમાં ચુસ્ત થાય આત્મભોગી-સેવાધર્મ બજાવતા થાય તોજ તેનો સ્થાપન ઉદ્દેશ સફળ થાય, તોજ તેની કારકીર્દિ ઉજ્જ્વલ થાય; પણ ઉંડું નિરીક્ષણ કરનારને આ બાબતમાં પણ ખેદકારક સ્થિતિ નજરે પડે છે. ઉલટું તેમાં તો નિરંકુશતા, સ્વતંત્રતા, શાસ્ત્ર નિરપેક્ષતાદિ સામ્રાજ્ય વર્તે છે. કેટલાક મુનિઓ ઉપર આક્ષેપ કરે છે, કેટલાક ક્રિયા [illegible] જરૂરનો માને છે અને કેટલાક સ્વચ્છંદ લેખકો રૂપે [illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પોતાનો અયોગ્ય પરિચય કરાવી એ રીતે પ્રસિદ્ધિમાં આવે છે–દર્શન દે છે. આ પરિણામ ઇષ્ટ ગણાશે ? તેઓને જૈન કેળવણી તેના ખરા સ્વરૂપમાં મળી છે એમ કહેવાશે ? જો મળી હોય તો આ પરિણામ આવે ખરૂં ? આ પ્રશ્નો ગંભીર હોઇ ખાસ વિચારવા જેવા છે.

જેના ઉપર શાસનને ટકી રહેવાનો ખાસ આધાર છે તે જૈન કેળવણીની આ સ્થિતિ જોઇ તે તરફ શાસન હિતેચ્છુઓ (પછી તે ગૃહસ્થ હો કે ત્યાગી હો) નું ધ્યાન સત્વર નહિ ખેંચાય, તેને માટે સવેળા જાગૃત થઇ યોગ્ય ઉપાયો નહિ લેવાય તો પરિણામ કેવું ભયંકર આવશે તે કલ્પવું મુશ્કેલ નથી. આ સ્થિતિ થવાના, આ પરિણામ આવવાના કારણો પૈકી મુખ્ય કારણ યોગ્ય શિક્ષકો અને સુપરીન્ટેન્ડન્ટોની ખામી સિવાય બીજું જણાતું નથી. આ એકજ કારણના નિરાકરણ ઉપર સંસ્થા માત્રના ઉદયનો આધાર છે. નવા શિક્ષકો બહુજ અલ્પ સંખ્યામાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેનાં કારણો વિગેરે બાબતો આપણે હવે પછી વિચારીશું.

જે શિક્ષકો વિગેરે વર્તમાન કાળે રોકાયેલા છે તેનો મ્હોટો ભાગ જોઇએ તેવી યોગ્યતાવાળો નથી, મળતો પગાર હક્ક કરવા જેટલી ભવભીરૂતાવાળો નથી, મરજી પ્રમાણે ટાઇમ ભરે છે અને ભણાવે છે, જૈન કેળવણીનો ખાસ હેતુ કોઇ સમજાવે, તે સિદ્ધ થાય તેવા ઉપાયો બતાવે, તેવા વિષયો ચલાવવા ભલામણ કરે તો તેથી ‘ તુમ બકતે રહો હમ સુનતે રહેંગે ’ એ પ્રમાણે વર્તી ઉપેક્ષા ધરાવે છે, અંગીકૃત પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરતા નથી અને એમ કરી સંસ્થાના દ્રોહી થાય છે; ભવિષ્યના સંઘરૂપ બાળકોની ધાર્મિક અને નૈતિક સુધારણા માટે પોતે ખાસ જવાબદાર છે એ અગત્યની બાબત વિચારતા નથી, શિક્ષણને રસવાળું કરતા નથી, એ દ્વારા વિદ્યાર્થીને આકર્ષી શકતા નથી, ઉલટા બચાવ તરીકે ‘ મા બાપોની લાગણી નથી, આગેવાનો દેખરેખ રાખતા નથી, છોકરાઓ કન્યાઓ હાજર રહેતા નથી, અમે શું કરીએ ? ’ વિગેરે જણાવે છે. આવા શિક્ષકોએ બહુ વિચારવું ઘટે છે, બહુ સમજવું ઘટે છે. પોતે ધાર્મિક જ્ઞાનના પગાર ખાય છે (જૈન શાસ્ત્ર તો વિદ્યાનો વિક્રય કરવાની બાબતમાં વિરૂદ્ધ પડે છે છતાં લાચારીથી નિર્વાહને અંગે આપણે તેમ કરવું પડે છે) તેથી પગાર કરતાં હોઢું બમણું કામ કરી બતાવવું જોઇએ, તોજ તે હક્ક થાય અન્યથા દુઃખી થવાય, એમ માનવું જોઇએ, લોકો જુએ કે ન જુએ પણ પોતાની ફરજમાં સદા સાવધાન રહેવું જોઇએ, ઇત્યાદિ બાબતો લેખકે ખાસ ધ્યાન પર લેવી ઘટે છે. તેમને આ પ્રમાણે ઉપાલંભ આપવા માટે લેખક ખાસ સત્તા ધરાવતો નથી પણ જૈન કેળવણીની દુઃસ્થિતિ–પામર હાલત જોઇ હૃદય બળવાથી તે નિમિત્તે આ બાબતો રજુ કરે છે, એવી આશાથી કે જે જે ખામીઓ પોતામાં ખામી હોય તે તે તેઓ દૂર કરે અને પરિણામે જૈન કેળવણીનો ખરો હેતુ સિદ્ધ થાય.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શિક્ષકો પોતપોતામાં સુધારા કરી, ખામીઓ દૂર કરી, ખરેખરી (તન, મનથી) ફરજ બજાવી પોતપોતાને સેપેલી સંસ્થાઓને નમુનેદાર બનાવે તો ભણનારાની સંખ્યા વધે, તેઓની હાજરી સારી રહે, માબાપોની સ્વાભાવિક રીતે લાગણી વધે, આવક સારી રહ્યા કરે અને લોકો તેમાં કુદરતી રીતે પ્રેમવાળા થાય. આવી સ્થિતિઓ અનુભવેલી તેમ નજરે જોયેલી હોવાથી બીજાં બધાં કારણોને ગૌણ ગણી શિક્ષકોની ખામીના કારણનેજ મેં આગળ ધર્યું છે. કેટલેક સ્થળે બ્રાહ્મણો કે અન્ય જૈનેતરો દ્વારા કામ લેવામાં આવે છે. આવી વ્યક્તિઓ દ્વારા જૈન કેળવણીની વૃદ્ધિ કે સંગીનતા કેમ થઇ શકે ? તેઓ અભ્યાસીઓ ઉપર કેવી છાપ પાડી શકે ? તે વિચારવા જેવું છે. પણ શિક્ષકો ન મળતા હોય એટલે ન છુટકે તેઓને આદર આપવોજ પડે. કારણ કે Something is better than nothing (બીલકુલ ન હોવું તેના કરતાં થોડું પણ હોવું તે સારૂં કહેવાય) એ યોગ્ય હોવાથી તેવા શિક્ષકો નીમનારને આપણે કાંઇ દોષ દઇ શકીએ નહિ. યોગ્ય શિક્ષકોની ઘણીજ ખોટ છે, એ મુદ્દાને પુષ્ટ કરવા માટેજ બ્રાહ્મણો વિગેરેની નીમણુકની હકીકત અત્રે જણાવવી જરૂરની ધારી છે.

સારા પગાર આપવાને ઇચ્છતા છતાં સારા શિક્ષકો કે સુપરીન્ટેન્ડન્ટો મળી શકતા નથી, એવી ફરિયાદો-પોકારો ઠેકાણે ઠેકાણે સંભળાય છે, તેથી તેવા શિક્ષકો તૈયાર કરવાની યોજના તૈયાર કરી તેને વગર વિલંબે અમલમાં મૂકી દેવાની શાસનપ્રેમીઓની ખાસ ફરજ છે. પદવીધર મુનિરાજોએ આ ગંભીર અને મહત્વની બાબત તરફ ઉપેક્ષા ન કરતાં તે ત્વરિતજ ધ્યાન પર લેવી ઘટે છે. તેઓ આ બાબતમાં ધારે તે કરી શકે તેમ છે. અહીં આપણે એક બાબત વચ્ચે વિચારી લેવી જોઇએ. તે એ કે જીવનનો નિર્વાહ કરવા માટે લોકોને ખર્ચો બહુ વધી ગયા છે. લોકો પરદેશ જઇ ઘણું દ્રવ્ય કમાય છે, વ્યાપારદ્વારા ઘણું પેદા કરે છે, તેવા વખતમાં થોડી આવકવાળી ધાર્મિક શિક્ષક થવાની લાઇન તેઓ પસંદ કરતા નથી-પોતે તે લાઇન લેતા નથી, અન્યને લેવા દેતા નથી-લેતાં અટકાવે છે. આનું તાત્પર્ય એ છે કે તેઓ પોતાના બાળકોને એ લાઇન લેવા દેતા નથી અને એમ કરવું તે તેઓને માટે સ્વાભાવિક છે. કેટલાક ધાર્મિક ખાતાંઓનો પગાર ખાવા ઇચ્છતા નથી, કેટલાક તો ધર્મમાં ઉંડા ઉતરી જવાના ભયથી, બીજું (પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ) પરિણામ આવવાનો ભય રાખે છે, એ આદિ કારણોથી પણ પોતાના બાળકોને એ લાઇન લેવા દેતા નથી; છતાં એ લાઇનમાં ખાવા પીવા ઉપરાંત સારી સ્કોલરશીપો આપવામાં આવે અને એમાં નિષ્ણાત અને ઉત્તીર્ણ થયેલાઓને શરૂઆતમાંજ સારા પગાર મળવાની-આપવાની ખાત્રી આપવામાં આવે એટલુંજ નહિ પણ તેઓને દર બબે વર્ષે પ્રોમોશન આપવાનું ચાલુ રાખી તેઓને અમુક સારી રેન્ક (પગારની અમુક સંતોષકારક સ્થિતિ) સુધી લઇ જવામાં આવે તો એ સ્વાર્થથી લોકોની

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

[illegible]ન્યતા ફેરે અને તેજ ધરણો તે લાઇન લેવા બહાર પડે. યોજનાની મેં તો આ એક રૂપરેખાજ આંકી છે. સાક્ષરો અને યોગ્ય આકારમાં ગોઠવી શકે-ગોઠવશે [illegible] એ કામ મેં કર્યું નથી. આને માટે એક મ્હોટું ફંડ ઉભું કરવું જોઇએ. [illegible] સ્થળે આ વાતનો ઉહાપોહ થાય, મુનિરાજો ખાનગી રીતે તેના [illegible] [illegible] તેવું કંઇજ નથી. Where there is a will there is a way (ઇચ્છા હોય ત્યાં માર્ગ થઇ જાય.) એ વાક્ય પ્રમાણે દરેકે આ બાબત મન પર [illegible] જોઇએ. જે ગામ જેટલો પગાર આપી શકે તેટલો આપે તેમાં ખુટતી રકમ આ [illegible]માંથી અપાય. તે શિક્ષકો આ ફંડના વ્યવસ્થાપકોને આધીન રહે, કોઇ વધારે [illegible] આપે ત્યાં તેઓ જઇ શકે નહિ. ફેર બદલી માટે યોગ્ય કારણો જણાવે તે ઉપર ધ્યાન આપી તે કારણો વાસ્તવિક લાગે તો વ્યવસ્થાપકો તેની ફેરબદલી કરી [illegible], કોઇ ગામના સંઘે વધારે પગારની લાલચ આપી તેને ખેંચી લેવો ન જોઇએ. [illegible] વિગેરે નિયમો ઘડાવા જોઇએ. પાયા વગરની ઘણી શાળાઓ કરતાં ફંડની શકિત [illegible] થોડી પણ નમુનેદાર શાળાઓ બનાવાય તે વધારે પસંદ કરવા જેવું છે. શિક્ષકો અને સુપરીન્ટેન્ડન્ટો તૈયાર કર્યા સિવાય નવી નવી શાળાઓ અને વિદ્યાર્થી-[illegible] ઉભાં કરવાં તે ચૈતન્ય વિનાના શરીર જેવાં અને ગૃહિણી વિનાના ઘર જેવાં [illegible] છે. માટે શિક્ષકો તૈયાર કરવા મ્હોટું બંડોળ ઉઘાડવા માટે ઉપદેશકો, [illegible]ઓ અને લેખકો ઉપદેશ દ્વારા ભાષણ દ્વારા અને લેખ દ્વારા પ્રવૃત્તિ-શીલ [illegible] કરશે એવા તેમના પ્રત્યે નમ્રભાવે અરજ ગુજારું છું.

[illegible] પાઠશાળા કે જે આજે ઘણાં વર્ષો થયા શિક્ષકો તૈયાર કરવાનું [illegible] કરી રહી છે અને યથાશકિત તેનું ફળ પણ તેણે આપ્યું છે તેણે હવે યથા-[illegible] ઉપર જણાવેલી યોજના સ્વીકારી અમલમાં મૂકવી ઘટે છે. શ્રેયસ્કર મંડ-[illegible] કેળવણી ખાતું પણ આ બાબતમાં પોતાના તરફથી યોગ્ય ફાળો આપી શકે. [illegible] નવું મ્હોટું ફંડ થાય તો એકત્રિત બળથી પરિણામ ઘણું સુંદર આવી [illegible] માટે આ ખાસ અગત્યની બાબત તરફ દરેકનું ફરી ફરી ધ્યાન ખેંચવું દુરસ્ત [illegible] છું, કારણ કે આ સવાલ સાથે જૈનશાસનના સંરક્ષણ અને વૃદ્ધિનો સંબંધ [illegible] છે કે જે ઓછો જરૂરનો નથી.

[illegible] શિક્ષકોને કઇ પદ્ધતિએ કેળવી કેવા કેવા વિષયો તેમને શીખવવા [illegible] તે યોજના અને ફંડ અસ્તિત્વમાં આવ્યા બાદ નક્કી કરવામાં આવે તોજ ઠીક [illegible] તેની ચર્ચા આ લેખ સાથે કરવી બીનજરૂરની ધારી છે.

[illegible] એક બીજી મ્હોટી ખામી તરફ પણ જૈનોનું ધ્યાન ખેંચ્યા [illegible] નથી. તે ખામી સ્ત્રીશિક્ષિકા સંબંધી છે. સ્ત્રી કેળવણીની દરેક જમા-

For Private And Personal Use Only

નામાં મુખ્ય આવશ્યકતા હોય છે. તેના લાભો અપાર છે, એ પ્રાયઃ સૌ કોઇ સ્વીકારે છે. સંતતિની શરૂઆતની કેળવણીનો આધાર એના ઉપરજ છે. તેને માટે યોગ્ય શિક્ષિકાઓ જોઈએ પણ તેની તો મ્હોટી ખેંચ છે. મહિલાશ્રમ, વિધવાશ્રમ, કન્યાશિક્ષશાળા વિગેરે ઉપયોગી ખાતાઓ ખોલાયાં છે અને ખોલાતા જાય છે; પણ જ્યાં જોઇએ ત્યાં સ્ત્રીશિક્ષકોની ખામી હોઇ તે તે સંસ્થાઓ લોકોનું ધ્યાન ખેંચી શકતી નથી. અને ઇચ્છિત ફળ પ્રગટાવી શકતી નથી. પ્રાયઃ સ્થળે સ્થળે સ્રીઓ ભણાવે છે પણ તેઓનું જ્ઞાન પંચપ્રતિક્રમણથી પ્રાયઃ વધારે હોતું નથી અને તેમાં પણ વધતે ઓછે અંશે અશુદ્ધતા દોષ રહેલોજ હોય છે. કવચિત્ સ્થળે પ્રાકરણિક બોધ અપાય છે પણ શિક્ષિકાઓ પોતેજ તે બરાબર સમજેલી હોતી નથી તે અન્યને સમજાવી શું શકે ? અને તેથી પોતાને જેવું આવડે તેવોજ વારસો પોતાના અભ્યાસીઓમાં ઉતારે એ દેખીતું છે. જૈન કેળવણીની આથી વિશેષ શોચનીય સ્થિતિ કેવી હોઇ શકે ? પણ જ્યાં શિક્ષકોની ખામી પૂરાતી ન હોય ત્યાં આ બીજી ખામી દૂર કરવા માટે ઉપાયો સૂચવવા, એ વખતને અનુસરતું ન લાગવાથી આ પ્રશ્ન સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓનું માત્ર ધ્યાનજ ખેંચી શાંતિ પકડું છું. બાકી આ ખામી પણ કોઇ રીતે ચલાવી લેવાય એવી તો છેજ નહિ એ તો ધ્યાનમાંજ રાખવાનું છે.

શ્રીમાન્ વિજયધર્મસૂરિજીએ ઉપદેશક વર્ગ તૈયાર કરવાની જે આવશ્યકતા સ્વીકારેલી છે તેમાં પણ જૈન શાસનનું સંરક્ષણ અને વૃદ્ધિ કરવાનો ખાસ હેતુ રહેલો છે, તેથી તે પ્રશંસનીય અને આવકારદાયક તેમજ દરેક રીતે ઉત્તેજનને પાત્ર છે. જૈનોની સંખ્યા વધવાનું આ પણ એક ખાસ નિમિત્ત છે. એથી વિચારશીલ જૈનોની સંખ્યા વધે તો પણ તે ઉત્તમ પરિણામરૂપ છે, કારણ કે વિચારમાં પરિવર્ત્તન થયા પછીજ તે આચારમાં આવી શકે છે એવો ક્રમજ છે. આજકાલ અંગ્રેજી કેળવણીનો પ્રચાર વધતો જાય છે તેથી તેના અભ્યાસીઓને જૈનશાસ્ત્રના રહસ્યો તેમને સંતોષ થાય તેવી રીતે તે પદ્ધતિએ સમજાવાય તો તેઓ તે ખુશીથી સ્વીકારે. વિચારપ્રાધાન્યનો આ જમાનો હોવાથી તેઓ વ્રત, નિયમો તથા ક્રિયાઓ માટે ખુલાસા માગે, અર્થો પૂછે, પ્રશ્ન પરંપરા કરે એથી અકળાઈ જઈ તેઓને સ્વચ્છંદી કે ઉદ્ધત માની લેવાનું સાહસ ન કરતાં તેઓના પ્રશ્નો કે શંકાઓનું સમાધાન કરવું ખાસ જરૂરનું જાણવું જોઇએ. તેમ થયા બાદ જ તેઓ વિચાર તેમજ આચારમાં દૃઢ થઇ શકે. સમજ્યા વિનાનો સ્વીકાર પ્રાયઃ દીર્ઘ કાળ ટકતો પણ નથી—તેમાં સ્ખલન થવાના પ્રસંગો આવ્યા કરે છે. કવચિત્ પતિત પણ થવાય છે. સમજ્યા વિના—ગળે ઉતર્યા વિના કાંઇ પણ ન સ્વીકારવું એ અંગ્રેજી કેળવણીનું પરિણામ છે. તેને દોષ—ખોડવાળું કહેવું કે ગુણાનાં-આજ્ઞાથી મેળવવું. એ સતર્કનો વિષય છે. તેમાં ચર્ચાને અવકાશ છે પણ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

આપણે તેમાં ઉતરી તેનો નિર્ણય આપવો તે અપ્રસ્તુત છે. એવી વ્યક્તિઓને એ. બીજી વ્યક્તિઓ સમજાવી શકે. વળી ઉપદેશકોને ખાસ કરીને જૈનેતરોની સભા વચ્ચે તેમજ યૂરોપ, અમેરિકા આદિ દૂર દેશોમાં પણ પોતાનું કાર્ય કરવાનું પ્રાપ્ત થાય એ બહુ જરૂરનું છે; તેથી મેટ્રીક થયેલા અને તેથી આગળ વધેલા જૈન તત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે, એ ઘણુંજ આવશ્યક છે. યુનીવર્સિટીમાં જૈન સાહિત્ય દાખલ કરાવવામાં પણ એજ હેતુ રહેલો છે. ખાસ કરીને ગ્રેજ્યુએટો અને અંડર ગ્રેજ્યુએટોને ઘણી સારી સ્કોલરશિપો આપી કેળવવામાં આવે (તેઓને કેળવવાનું કામ સમર્થ આચાર્યોજ કરી શકે) તો અમેરિકા અને યુરોપમાં મર્હુમ મી. વીરચંદ રાઘવજી વિગેરેથી જે સુફળો પ્રકટ્યાં હતાં તેવાં ફળો પ્રકટે. આ જમાનામાં અને હવે પછીના જમાનામાં આવાઓની ખાસ જરૂર છે. તેવાઓ પોતે સમજી અન્યને સમજાવવાનું જે કાર્ય કરી શકે તેવું ઇતરથી થવું પ્રાયઃ અસંભવિત છે. આ દેશમાં તો તેવા ઉપદેશકોથી જૈનોની સંખ્યા ખાસ કરીને વધે, કેટલાક જૈનો યોગ્ય ઉપદેશને અભાવે જૈનેતરો થઇ જાય છે તે અટકે, ઉલટું જૈનેતરો જૈન થાય એટલે તેનું ઘણુંજ સારૂં ફળ આવે. શ્રીમદ્ આત્મારામજી તથા વલ્લભવિજયજી મહારાજશ્રી પંજાબ વિગેરે દેશમાં જે ખાસ કાર્યો થયાં છે તેવાં કાર્યો પણ થાય. ઉપદેશક થવાને ઇચ્છનારમાં જૈનશાસનની સેવા કરવાની ભાવના તો ખાસ કરીને હોવી જોઈએ. શ્રીમાન્ વિજયધર્મ સૂરિ મહારાજને આ હકીકતોમાં કાંઇ તથ્યાંશ લાગે તો ઉપદેશક વર્ગને તૈયાર કરવામાં તેઓ આ કથન ઉપર બારીક ધ્યાન આપશે, એવી આપણે આશા રાખીશું.

ઉપદેશકોના આચાર પોતાના ઉચ્ચાર પ્રમાણેજ હોવા જોઇએ, એ હકીકત એમના ધ્યાન બહાર હોયજ નહિ, એટલે એ બાબત વિશેષ ન લખતાં માત્ર સૂચનાજ કરીને સંતોષ માનું છું, છતાં અત્ર એક બનેલી હકીકત જણાવ્યા સિવાય રહી શકતો નથી. એક ઉપદેશકે સચોટ ઉપદેશ કર્યો કે મરનારની પાછળ મિષ્ટાન્ન ઉડાવવું તે લોહીના કોળીયા ભરવા જેવું છે. વાત સાચી હતી. લોકોને તેથી અસર પણ સારી થઈ. સાંજે ઉપદેશક મહાશયે તેવાજ કોઇ જમણમાં ભાગ લીધો. તેમને તે મિષ્ટાન્ન લોહીના કોળીયા જેવું નહિ લાગ્યું હોય ! આ હકીકત લોકોએ જાણી, આશ્ચર્ય પામ્યા અને ખુલાસો માગ્યો. ઉત્તર મળ્યો કે–' ગાડી ચાલતી ગાડીએ લોકોને ચ્હડવા દેવાની મના કરે છે પણ પોતે તેવી છુટ ધરાવે છે–પોતે ચ્હડી શકે છે. ' ઉપદેશકનો આ ખુલાસો લોકોને વિચિત્ર લાગ્યો અને હાસ્ય કર્યું. આ બનાવ ખરેખર બનેલો છે. તે ઉપદેશકનું નામ આપવું તે ઠીક ન કહેવાય. આ હકીકત જણાવવાની મતલબ એ છે કે બોલ્યા પ્રમાણે--અન્યને ઉપદિશ્યા પ્રમાણે ઉપદેશકનું પોતાનું વર્ત્તન ન હોય તો તેની સારી અસર નહિ થતાં ઉલટું લોકો આશ્ચર્ય પામે છે. ઉપદેશક [illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

આ બાબતનો ઉલ્લેખ અત્રે કર્યો છે. જૈન કેળવણી સાથે તૈયાર કરવામાં આવનાર ઉપદેશક વર્ગનો સંબંધ હોવાથી તે સંબંધી ચર્ચા પણ અત્રે પ્રસ્તુત વિચારી છે.

પરીક્ષક તરીકે પ્રવાસ કરતાં જૈન કેળવણીની જે પામર સ્થિતિ જોવામાં આવી તેને જો હું જાહેરમાં ન મૂકું તો મારી ફરજથી ચ્યુત થાઉં એમ ધારી આ પ્રવૃત્તિ કરી છે. એથી કોઇ સંસ્થાની લઘુતા કરવાનો કે કોઇ શિક્ષકને નારાજ કરવાનો મારો મુદ્દલજ આશય નથી, પણ જૈન કેળવણીની ઉન્નત સ્થિતિ થાય એ અર્થેજ પ્રયત્ન કરવાનો માત્ર આશય છે. આ હકીકત ધ્યાન બહાર ન રહે એમ ઇચ્છું છું.

અંતે શાસનદેવ આ લેખનું સારૂં ફળ પ્રગટાવે એવી અંતર્મુખ યાચના-પ્રાર્થના પૂર્વક આ લેખ પૂર્ણ કરૂં છું.

દુર્લભદાસ કાળિદાસ શાહ.

સ્ફુટ નોંધ અને ચર્ચા.

આ અંક અમારા ગ્રાહક બંધુઓના હસ્તકમળમાં આવશે ત્યારે વિક્રમાર્ક અને વીર સંવત સંપૂર્ણ થઇ નવીન વર્ષમાં પ્રવેશ થઇ ચુકયો હશે. વીર ભગવાને જે મહાન્ પદ પ્રાપ્ત કર્યું છે અને જે મહાન્ પદનીઃ પ્રાપ્તિ દરેક જૈન અને જૈનેતર સર્વનું અંતિમ લક્ષ્ય છે તે પ્રાપ્તિની નજીકતા ભવ્યજીવને દેખાડનાર આ નવીન વરસમાં પ્રવેશ થયો છે. ભવી જીવને તો જેમ જેમ વરસો પસાર થતા જાય છે તેમ તેમ ભવ-પરિપકવતા નજીક આવતી જાય છે, તેથી તેને અને બાકીના અન્ય સર્વ જીવને પણ આનંદ આપનાર આ નવીન વરસનો પ્રવેશ અમારા સર્વ ગ્રાહક અને વાંચક બંધુ-ઓને આત્મિક, આર્થિક, માનસિક અને ધાર્મિક પ્રગતિ કરાવનાર નીવડો તેવી અમારી અંતરની પ્રાર્થના છે. આવું શુદ્ધ વાતાવરણ- ખરા દીલથી પ્રેરેલા આંદોલનો સર્વને લાભદાયી થાયજ છે, તેથીજ નવીન વરસના પ્રવેશ સમયે અન્યોઅન્ય મુબારકબાદી આપવામાં આવે છે. અમે પણ સર્વ બંધુઓને નવીન વર્ષમાં પ્રવેશતાં મુબારકબાદી-અભિનંદન આપીએ છીએ, અને ભાવી વરસો સર્વને સકળ કર્મ ખપાવનારા નીવડો તેવી અંતરંગની આશીષ આપીએ છીએ.

* * * * *

ગત વર્ષમાં દુષ્કાળ, મોંઘવારી અને ઇન્ફલુએન્ઝાના ત્રાસે માણસોને ભયભ્રાંત કરી દીધા છે. સખત દુષ્કાળ, તેમાં પણ દરેક જીંદગીનાં સાધનોની સખત મોંઘવારી આ વરસમાં અસહ્ય અનુભવવી પડી છે. હિંદુસ્તાનના ઇતિહાસમાં આવાં સર્વ તરફથી [illegible] માં લગભગ ભાગ્યેજ પોષાતાં હશે. જો રેલ્વે તથા સ્ટીમર વિગેરેનાં

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સાધનોની વિપુળતા ન હોય તો પ્રાચીન કાળમાં બાર દુકાળોને અંતે લાખ રૂપિયાની એક હાંડલી ચડી હતી તેવી વાતો સાંભળીએ છીએ તેવીજ મોંઘવારી અનુભવવાનો કોઈ કોઈ સ્થળે અવશ્ય પ્રસંગ આવે તેવો સંભવ આ વરસે જણાવ્યો છે. આ મોંઘવારી સાથે ઇન્ફલુએન્ઝાએ કાળો કેર વર્તાવ્યો છે, અને આપણા સાથીઓમાંથી એંશી લાખ માણસો તે મહામારીએ કાળને અર્પણ કર્યાનો રીપોર્ટ બહાર આવ્યો છે. આવો દુકાળ, મોંઘવારી અને વ્યાધિના ઝપાટાઓ પસાર કરી જે જે બંધુઓ સીલકમાંથી નવીન વરસમાં પ્રવેશ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છે તેઓ ખરેખર અભિનંદનીય પાત્ર છે. મનુષ્ય જીવનની ક્ષણિકતા, સંસારની અસારતા, લક્ષ્મીની ચપળતા વિગેરે બાબતો નવીન વરસમાં પ્રવેશ કરનારે ગત વર્ષમાં અનુભવ્યા છે. વ્યાપારની ઉથલપાથલ–ભાવની વધઘટ પણ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી થઇ છે. લક્ષ્મીની ચપળતા સ્પષ્ટ દેખાઈ આવી છે. આવું વરસ પસાર થયા પછી પણ જો આપણને ધડો ન મળે, જીંદગીની અસ્થિરતા ન સમજાય, સંસાર–બંધનો ઓછા કરવાની વૃત્તિ ન થાય, મન તેમાંજ મશગુલ રહે તો આપણી ભાવી ગતિ કેવી થશે તેનો સ્વતઃજ ખ્યાલ થઇ શકે છે. કર્મ બાંધતી વખતે વિચાર નહિ કરી ઉદયકાળને વેદતાં અશાતાના ઉદયથી હાયવોય કરવી તે મૂર્ખનું, નાહિંમતનું કાર્ય છે. બાંધવખતેજ વિચાર કરવાનો છે અને અમે અમારા વાંચક બંધુઓને આ નવીન વર્ષમાં જેમ બને તેમ ઓછી અશાતાનો ઉદય કરાવે તેવાં કર્મો બંધાય તેવી રીતના પ્રયત્નો કરવા ખાસ આગ્રહથી ભલામણ કરીએ છીએ.

* * * * *

વ્યાપારીની માફક કોમના આગેવાનોએ કોમની પ્રગતિ અગર તો અધો-ગતિનું સરવૈયું પણ પ્રતિવર્ષ કાઢવું જોઇએ. આવી રીતે સરવૈયું નીકળે તો કોમની પ્રગતિ માટે વિચારકોને સાધન મળે. જૈન કોમનું આ આખા વર્ષનું સરવૈયું તપાસતાં નિરાશા ઉત્પન્ન થાય તેવી સ્થિતિ અમને જણાય છે. કોઈ કોઈ કાર્યમાં આગળ પ્રગતિ વિશેષ કરી હોય તેવું જણાતું નથી. અમુક બાબતને ઉદ્દેશીને ઉલટો કેટલાક કલહ કોમમાં પ્રવેશ્યો છે. જે કોમમાં વડીલોનું માન સચવાતું નથી અને લાયક યુવકોનાં વિચારો સાંભળતાં છતાં તેના તરફ લક્ષ આપતાં નથી, જે કોમનાં યુવકો બને તેવા પોતાના વિચારોને આધીન થઇ કોમના હિત માટે વિચાર કરતાં નથી તે કોમનો ભાવી ઉદય ક્યારે અને કેવો થશે તેની આગાહી તો કરી શકતી નથી. વડીલો, વૃદ્ધો અને યુવાનો વચ્ચેનું વૈમનસ્ય ખેદજનક છે. એક બીજાએ સરળતાથી માર્ગ કાઢી વર્તન કરવાની જરૂર છે. 'મારૂં તે સાચું' તેજ વાતને જ્યાં સુધી પકડી રાખવામાં આવશે ત્યાં સુધી કોમનું સરવૈયું

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ખેદજનકજ આવે તેમ અમને તો લાગે છે. દરેક વ્યક્તિએ વિચારવાની, કોમની ભાવી ઉન્નતિ માટે સતત્ પ્રયાસ કરવાની અને ડહાપણુ વાપરવાની જરૂર છે. પોતાની કોઈ પણ ઈચ્છા ફળવતી ન થાય ત્યારે ગમે તે ભોગે કોમના ભાગલા પડી જાય તેવી રીતે વર્તન કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ સમાજનું અહિત કરનારજ બને છે. ભવિષ્યમાં જૈન કોમ સારાં સરવૈયાં જોવાં ભાગ્યશાળી નીવડો તેટલી આંતર ઈચ્છા સહિત દરેક બંધુને અમારી ઉપરની સૂચના ઉપર લક્ષ આપવા વિનંતિ કરીએ છીએ.

* * * *

કોમનો ઉદય અને ઉન્નતિ માટે બહુ બહુ વિચાર કરવાની જરૂર છે. આવા વરસોના શરૂઆતના દિવસોમાં દરેક બંધુએ આખા વર્ષમાં પોતાના અને કોમના અભ્યુદય માટે પ્રથમથી અમુક નિર્ણયો કરી તદનુસાર વર્તન કરવાની જરૂર છે. કોમની સામાજિક આરોગ્ય સંબંધી, શિક્ષણ સંબંધી, ધર્મ સંબંધી પ્રગતિ કેવી રીતે થાય તે માટે વિચારવાની-તદનુસાર નિર્ણય કરી તે નિર્ણયોને અમલમાં મુકવાની આવશ્યકતા છે. સામાજિક બાબતમાં કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, વૃદ્ધ વિવાહ, કજોડાં, ફટાણા વિગેરે માટે વિચાર કરવાની જરૂર છે, તેવીજ રીતે આરોગ્ય સંબંધીમાં પોતાની અને કોમની આરોગ્યતા કેવી રીતે વધે તેને માટે કેવા પ્રયત્નની આવશ્યકતા છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે. આપણી કોમમાં પુરૂષ, સ્ત્રી, બાળક કે કન્યામાં શિક્ષણની વૃદ્ધિ કેવી રીતે થાય, દરેકને ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ કેવી રીતે મળે તે વિચારવાની જરૂર છે, અને ધર્મની વૃદ્ધિ કેવીરીતે થાય, જૈન ધર્મ અને તેનાં સિદ્ધાંતોની વિશેષ આબાદી કેવી રીતે થાય તે માટે વિચાર અને નિર્ણય કરવાની જરૂર છે. આવી કોમને અને પોતાને ઉપયોગી બાબતોનો મનમાં અને પોતાનાં સ્નેહીઓ સાથે વિચાર કરી આ નવા વરસમાં તેમાંથી અમુક અમુક બાબતો તો હું અવશ્ય અમલમાં મુકીશ તેવો નિર્ણય કરવાની ખાસ જરૂર છે. આવા નિર્ણયો કરવાની અને તદનુસાર વર્તવાની ખાસ જરૂર છે. કોમના સવાલોનો જ્યારે દરેક બંધુ આવી રીતે વિચાર કરશે, તેને અમલમાં મુકશે અને તે માટે વિશેષ પ્રયત્ન કરશે ત્યારે કોમની સત્વર પ્રગતિ થશે અને કોમનાં સારાં સરવૈયાં જોવાનો તરતજ સમય આવશે. મહાવીર સ્વામી ખાત્રીથી કહી ગયા છે અને તે સત્યજ છે કે જૈનધર્મ ૨૧૦૦૦ વરસ સુધી અવશ્ય ચાલશેજ; તો આવા લાંબા સમય સુધી તે છિન્નભિન્ન સ્થિતિમાં ચાલે તે કરતાં વધારે ઐક્યતાથી, વધારે પ્રબળપણે ચાલે તેજ ઉત્તમ અને ઇચ્છવા લાયક છે. આગેવાનો અને સર્વ મુનિમહારાજાઓની તેમાંજ શોભા અને ગૌરવ છે.

* * * * *

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

નવીન વર્ષની સાથેજ નવાં કાર્યોની શરૂઆત થાય છે. ધાર્મિક ક્રિયાઓ પણ નવીન વર્ષમાં તરતજ શરૂ કરવાની હોય છે; તેથી અતિ ઉપયોગી અને પ્રાંત સમય સુધી ઉન્નતિ આપનાર જ્ઞાનની આરાધના નિમિત્તે વર્ષની શરૂઆતમાં જ જ્ઞાનપંચમીનો દિવસ નિર્માણ કરવામાં આવ્યો છે. આ તિથિનો મહિમા અપૂર્વ છે, તેની આરાધના ઉત્કૃષ્ટ ફળ આપનાર છે. પ્રતિમાસે આ તિથિ યથાશક્તિ તપસ્યા અને જ્ઞાનભક્તિથી આરાધવાની છે. પ્રતિમાસ ન બને તો વર્ષની શરૂઆતમાં જ જ્ઞાનપંચમી આવે છે, તે તિથિ તો પ્રતિવર્ષ જ્ઞાનઆરાધનામાં પસાર કરવાની છે. જ્ઞાનની આશાતના તજવી, જ્ઞાન અને જ્ઞાનોપકરણ સારાં ગોઠવવાં, તેની પ્રમાર્જના કરવી, તેનું બહુમાન કરવું, યથાશક્તિ તેની ભક્તિ કરવી, બને તેવી તપસ્યા કરી આત્માને જ્ઞાનમય કરવો અને કાયોત્સર્ગ-જ્ઞાનનું જ ધ્યાન-જ્ઞાન આરાધન નિમિત્તે દેવવંદન, ખમાસમણ તથા બને તો પૌષધવ્રતગ્રહણ તે આ તિથિનાં કર્તવ્યો છે. જ્ઞાન આરાધનાનાં ફળો શાસ્ત્રમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. પણ તે સર્વ મધ્યમ ફળ છે, ઉત્કૃષ્ટ ફળ તો પરમપદની પ્રાપ્તિ છે. યથાશક્તિ આ પર્વની આરાધનામાં દરેક બંધુએ ઉજમાળ થવું. જીંદગી પર્યંત આ તપસ્યા આચરતાં અને જ્ઞાનનું બહુમાન તથા સેવના અને અભ્યાસ કરતાં જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીયનો સદંતર નાશ થાય છે. આ બાબતમાં વરદત્ત અને ગુણમંજરીની કથા સુપ્રસિદ્ધ છે. યથાશક્તિ આ પર્વારાધનમાં તત્પર રહેવા અમે દરેક જૈનબંધુને ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ.

* * * * *

કાર્તિક શુદિ ૧૪ પણ નજીક આવતી જાય છે. ચોમાસાની તે પૂર્ણાહુતિ સૂચવે છે. મુનિ મહારાજાઓ અને સાધ્વીજીઓને જે ક્ષેત્રોમાં સાધુના વિહારની ખાસ જરૂર છે તેવા ક્ષેત્રો તરફ વિહાર કરવા અને તેમના ઉપદેશામૃતનું પાન કરાવવા અમારી પુનરપિ વિજ્ઞપ્તિ છે. હવે શ્રી સિદ્ધાચળજીની યાત્રા ખુલ્લી થઇ જશે. કાર્તિક શુદિ ૧૫ મે પાલીતાણામાં મોટો મેળો ભરાશે. યાત્રાળુઓને ધર્મશાળામાં ઉતરવાની અગવડ પ્રથમના જેવીજ હજુ ઉભી છે. ધર્મશાળા કરાવનારા સખી ગૃહસ્થોને તેમની ધર્મશાળાઓનો લાભ ગમે તે શ્રીમંત અગર ગરીબ જૈન બંધુઓ છુટથી લઇ શકે તે માટે પ્રથમ પણ અમે સૂચના કરી હતી, પરંતુ હજુ સુધી તેવો કોઇ પણ પ્રબંધ થયો જણાતો નથી. ધર્મશાળા કરાવનારા ગૃહસ્થોને પુનરપિ વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે તમે ખર્ચેલા દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવા તમારી ધર્મશાળાના દ્વારો સર્વને માટે ખુલ્લા રહે-ગમે તે યાત્રાળુ ગમે તે સમયે ઉતરી શકે તેવો પ્રબંધ જરૂર કરશો. મેળાના સમયે અને અન્ય સમયમાં આદીશ્વર ભગવાનની ટુંકમાં જે ધમાલ થાય છે, સ્ત્રી પુરૂષોની એકત્ર ભીડ થાય છે, આચાર ભુલી જવાય છે. શાંતિ ખોવાઇ જાય છે, ... તે ...

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તમાં પણ બંદોબસ્ત કરવા શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની કાર્યવાહી કમીટીને અમે સૂચના કરી હતી. પૂજાનો ટાઇમ થોડો વહેલો કરી સ્ત્રી પુરૂષોનો વારો ગોઠવવામાં આવે તો સ્પર્શાસ્પર્શ અને આચાર વિરૂદ્ધતા અવશ્ય દૂર થવા સંભવ છે. તે ગૃહસ્થોનું અમારી સૂચના તરફ લક્ષ ખેંચાયું ન હોય તો પુનરપિ તે સૂચના તરફ તેમનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ, અને આશાતનાં, અસભ્યતા અને અશાંતિમાંથી યાત્રાળુઓને બચાવવા તેમને વિનંતિ કરીએ છીએ, શીહોર અને વઢવાણકાંપ યાત્રાળુઓને કેટલાક સ્ટેશનોના નોકરો કનડે છે, તેમાંથી યાત્રાળુઓને સંરક્ષવા તે તે સ્થળે લાયક અને કાયદાના જાણીતા નોકરો ગોઠવવાની પણ અમને આવશ્યકતા જણાય છે. આશા છે કે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની કાર્યવાહી કમીટીનાં ગૃહસ્થો અમારી સૂચનાઓ ઉપર તાકીદે ધ્યાન આપી મોટા મેળાના નજીક આવતા સમય અગાઉ પૂરતો બંદોબસ્ત કરશે.

* * * * *

ભાવનગરમાં સ્ટેશનથી દૂર ધર્મશાળાઓ હતી, તેથી યાત્રાળુઓને ઉતરવાની કેટલીક અગવડ પડતી હતી. હાલમાં સ્ટેશન પાસેજ શેઠ **અમૃતલાલ પુરૂષોતમદાસ** તરફથી બહુ મોટી રકમ ખર્ચી એક મોટી–વિશાળ ધર્મશાળા બંધાવવામાં આવી છે. ગાદલાંગોદડાં ઠામવાસણ વિગેરેનો બંદોબસ્ત પણ કરવામાં આવનાર છે. પાલીતાણે યાત્રા નિમિત્તે આવતા બંધુઓને ભાવનગર અને તેની નજીક રહેલ તીર્થસ્થળ ગોઘાનો લાભ લેવાની ઇચ્છા થાયજ છે. ભાવનગર આવતાં યાત્રાળુઓને સ્ટેશન નજીક બંધાવવામાં આવેલી આ વિશાળ ધર્મશાળાથી ઘણી વધારે સગવડ થશે તેવી આશા રાખવામાં આવે છે શીહોરમાં શેઠ ત્રીભોવનદાસ ભાણજી, શેઠ દેવકરણભાઇ મુળજી તથા શેઠ પ્રેમચંદ રતનજી તરફથી જે વિશાળ ધર્મશાળા બાંધવામાં આવી છે તે બહુ ઉપયોગી થઇ પડી છે, ગાદલાં–ગોદડાં ઠામવાસણનો ત્યાં પણ પૂરતો બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો છે. યાત્રાળુને શાંતિથી રહેવાની ઇચ્છા થાય તેવી સગવડવાળી આ ધર્મશાળાઓ બાંધવામાં આવી છે.

* * * * *

પં. બેચરદાસના ભાષણથી ઉપસ્થિત થયેલી ચર્ચાને અંગે આ માસમાં પર્યુષણ પછી ઘણા હેંડબીલો અને લેખો છપાઇને બહાર પડ્યા છે. આવા હેંડબીલોમાં કેટલાક હેંડબીલની ભાષા તો સજ્જનને ન છાજે તેવી પણ છે. પક્ષાપક્ષી અને એક બીજાની ખેંચતાણમાં સત્યનું શોધન દૂર ગયું છે તે ખેદની વાત છે. આવા હેંડબીલોથી કોઇ પણ લાંબી કે ચિરસ્થાયી અસર થતી હોય તેમ અમને તો જણાતું નથી. જૈન કોમ એક વાવાઝોડામાંથી હાલમાં પસાર થાય છે અને આવા હેંડબીલો તે વાવાઝોડાને શાંત કરવાને બદલે વધારે ધક્કો આપનારાં નીવડે છે. આવા હેંડબીલોએ કાંઇ પણ સારી અસર કરી હોય તેમ અમને જણાતું નથી. કેટલાક મનુષ્યોને ભોળવવામાં અને નકામી ગડબડ વધારવામાં આવા હેંડબીલો [illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કરનારા નીવડે છે. અરસપરસ વિરૂદ્ધ ભાવથી લખાતાં હેંડબીલો કષાય ઉત્પન્ન કરનારાજ થાય છે, તેથી આવા હેંડબીલો બહાર નજ પડે તેજ અમને તો વધારે ઇષ્ટ જણાય છે. પં. બેચરદાસે હાલમાં તા. ૧૨ ઓકટોબરના જૈનમાં 'જૈન સમાજને નમ્ર નિવેદન' કરતાં કહ્યું છે કે:—"આ સંબંધમાં બધા જિજ્ઞાસુઓને, તેમાં ખાસ કરીને મારી તરફેણની વકીલાતમાં લખતા જૈન બંધુઓને મારૂં નમ્ર નિવેદન છે કે તેમણે કોઇએ આવા કડવાશ ભરેલા વિચારો લખવા-લખાવવાની પ્રવૃત્તિ કરી પોતાના આત્માને કષાયથી કલુષિત કરવાની જરૂરત નથી. મને એ જોઇને બહુજ દુઃખ થાય છે કે, મારા એક સાધારણ વિચારાત્મક ભાષણને આટલું બધું મહત્વ આપી વિનાકારણે સમાજમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે, અને તે દ્વારા સંઘશક્તિની ક્ષીણતાને વધારે ક્ષીણ બનાવવાના પ્રયાસો કરાય છે." આવા, ઐક્ય અને શક્તિની ક્ષીણતા આ માર્ગે કરવા કરતાં કોમહિત વિશેષ થાય, જૈન બંધુઓનો વિશેષ ઉદય થાય તેવા જાતના પ્રયત્નો કરવા અમે દરેક શુભેચ્છક હિતૈષી બંધુને સૂચના કરીએ છીએ.

* * * * *

આવા હેંડબીલો દ્વારા જૈન કોમમાં જાણે કે ઉપદેશકોની-શિખામણ આપનારાઓની સંખ્યા ઉભરાઇ જતી હોય તેમ દેખાય છે. આ બાબતમાં 'નિવૃત્તિ-વિનોદ' નામના ગ્રંથમાં તેના વિદ્વાન્ પ્રણેતા લખે છે કે:—'પણ કયાં છે ખરી રીતે શિખામણ દેનારા? આજકાલ તો સૌને મુરબ્બીપદ ઇષ્ટ છે. સૌને ગુરૂ થવું ગમે છે. અધિકાર! અધિકારની વાત નહિ. જેને કંઇ ન આવડે તેને મહેતાજી થતાં આવડે એમ ઘણી વાર કહેવાતું સાંભળવામાં આવે છે. મહેતાજીનું કામ આગળ કરતાં હવે ઘણું વિકટ થઇ ગયું છે, પણ મહેતાજીનો ધંધો નહિ કરનારા, છતાં મહેતાજી પદ સ્વીકારવાને રાજી, એવા કેટલા બધા માણસો આ જગતમાં વસે છે! તેમને માટે ઉપલું કથન સત્ય છે ખરૂં કે-જેનું કાંઇ ન ચાલે, તેનું શિખામણ-ઉપદેશ આપવામાં ચાલે.' સૌ કોઇ એમ માને છે કે શિખામણ દેવાને હું લાયક છું-જગતનો ગુરૂ થવાને યોગ્ય છું. એવા ગુરૂઓને માટે એટલુંજ કે-"પ્રથમ તમે તમારા ગુરૂ થાઓ, પ્રથમ તમે તમારા મુરબ્બી થાઓ, એટલે દુનિયા ખુશીથી તમારૂં પદ સ્વીકારશે." દરેક જૈન બંધુએ આ વાક્ય ધ્યાનમાં રાખવા લાયક છે. કોમ અગર ધર્મને માટે કોઇ પણ જાતનો તન-મન-ધનનો ભોગ આપ્યા સિવાય ખાલી બડબડાટ કરી કોમના ઉદય માટે બરાડા પાડનારા અને ઉપદેશ આપવા નીકળનારા બંધુઓએ પોતાના આત્મહિત કર્તવ્યમાં વધારે સાવધાન બનવાની અને સિક્કા પ્રતાપ તજી કોમનો અને કોમી બંધુઓનો ઉદય થાય તેવી જાતના યોગ્ય પ્રયત્ન સેવવાની ખાસ જરૂર છે, ઉપરના વાક્યથી તેઓ કાંઇક ધડો લેશે તેવી આશા રાખવામાં આવે છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुस्तकोंनी पहोंच.

१ પર્યુષણાષ્ટાન્હિકા વ્યાખ્યાન.

પર્યુષણના પ્રારંભના ત્રણ દિવસ વાંચવા માટે આ એક સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં કર્પુરપ્રકર વિગેરેમાંથી સંસ્કૃત પદ્યબંધ કથાઓ લીધેલી છે. શ્રોતાઓના દિલનું રંજન કરે તેવી શીળવતીરાણીની, આર્દ્રકુમારની, સ્વયંભવસૂરિની, રોહણીઆ ચોરની અને સૂર્યયશા રાજાની કથા લીધેલી છે. કાગળો બહુ ઉંચા વાપર્યા છે. સહાયક શ્રી રાણપુર નિવાસી શેઠ વાડીલાલ પુરૂષોત્તમ છે.

૨ દીક્ષા વિધિ તથા વ્રત વિધિ.

આ લઘુ પ્રતની અંદર પ્રથમ મુનિની દીક્ષાવિધિ આપી છે અને પછી શ્રાવકને માટે ચતુર્થ વ્રતોચ્ચારણ વિધિ આપી છે. પ્રાંતે વીશસ્થાનક, પીસ્તાળીશ આગમ અને ચૌદ પૂર્વના તપનો વિધિ આપ્યો છે. પાછળના બે તપના ગુણણા પણ આપ્યા છે. આ બંને પ્રતો શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગ્રંથમાળા તરફથી ભેટ તરીકે મળેલ છે. આ પ્રતમાં પાટણના એક ગૃહસ્થે સહાય કરી છે.

આ બંને પ્રતો ફક્ત પોસ્ટ પેકીંગ ખર્ચના બે આના મોકલવાથી સાધુ સાધ્વી અને જ્ઞાન ભંડારને ભેટ મોકલવામાં આવે છે. પત્ર ઉપર જણાવેલી સંસ્થાને ભાવનગર લખવો.

૩ પૂર્વાચાર્ય વિરચિત કથા સંગ્રહ.

આચાર્ય શ્રી આનંદસાગરસૂરિના શિષ્ય મુનિ માનસાગરે આ પ્રત રૂપાનાની બહાર પાડી છે, કિંમત છ આના રાખી છે, સહાયક વેરાવળ અને મુંબઈવાસી જુદા જુદા ગૃહસ્થ છે, તેની અંદર ચુલા ઉપર ચંદરવો બાંધનાર મૃગસુંદરીની, વીશસ્થાનક પૈકી પેલા સ્થાનક ઉપર દેવપાળની અને સુપાત્રદાન ઉપર ... નાદ રાજા ને મદનમંજરીની કથા આપેલી છે, બે કથા સંસ્કૃત પદ્યમય ને એક ગદ્યમય છે. તેની એક નકલ મુનિ માનસાગર તરફથી સભાને ભેટ દાખલ મળેલી છે.

૪ ગુણસ્થાન ક્રમારોહ (હિંદી અનુવાદ.)

આ પૂર્વાચાર્ય પ્રણિત સંસ્કૃત ગ્રંથનો હિંદી અનુવાદ મુનિ શ્રી તિલકવિજયજી પંજાબીએ કરેલો છે, અને અમદાવાદ આત્મતિલક ગ્રંથ સોસાઇટીએ છપાવ્યો છે, કિંમત બાર આના રાખી છે. તેની એક નકલ સભાને ભેટ મળી છે, મુનિરાજે પ્રયાસ સારો કર્યો છે. ગ્રંથ વિસ્તૃત હોવાથી સાદ્યંત લક્ષપૂર્વક વાંચ્યા બાદ વિશેષ સમાલોચના કરી શકાય તેમ છે, ગુણસ્થાનકનો વિષય જાણવા માટે બહુ ઉપયોગી ગ્રંથ છે. મંગાવવા ઇચ્છનારે ઉપર જણાવેલી સંસ્થાને અમદાવાદ રતનપોળમાં લખવું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પુસ્તકો ભેટ મંગાવનારા મુનિવર્યોને પ્રાર્થના.

૧ અમે ગૃહસ્થોની સહાયથી અથવા સહાય વગર કેટલાએક પુસ્તકો [illegible] પાડીએ છીએ તે અને બીજાના પ્રસિદ્ધ કરેલા પુસ્તકો પણ મુનિરાજને તથા [illegible]ને ભેટ દાખલ આપીએ છીએ, આનો અર્થ એવો નથી કે—અમે તમામ સાધુ [illegible]ને તમામ પુસ્તકો ભેટ આપી શકીએ છીએ. અમારી ઈચ્છા અને મંજુરી [illegible]સાર તેમજ સહાયકની ઈચ્છા અને તેમની સાથેના સંકેત અનુસાર ભેટ આપ[illegible] [illegible] આવે છે, એટલે તમામ સાધુ સાધ્વીને અમે ભેટ આપવામાં પહોંચી ન શકીએ [illegible] તેઓ સાહેબે અમારી ઉપર ખેદ કરવાનું કારણ નથી.

૨ અમારો હેતુ 'સાધુ સાધ્વી કાંઈક પણ ગુરૂ મહારાજની આધીનતામાં [illegible] તો ઠીક' એવો હોવાથી અમે દરેક બુક ગુરૂદ્વારા મંગાવવાનું લખીએ છીએ, [illegible] કેટલાક સાધુ સાધ્વીઓ કરતા મંગાવે છે, તેમને ગુરૂદ્વારા મંગાવવાનું લખતાં [illegible] [illegible]. કેટલાક ગુરૂનું નામ [illegible] [illegible] છે અને કેટલાક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] લખે છે પણ [illegible] કોઈ પણ પ્રકારનું લખાણ ન [illegible] જ્યારે ભેટ મંગાવવા ઈચ્છા થાય ત્યારે ગુરૂમહારાજને વિનંતિ કરવી અને [illegible] પાસે લખાવવું. [illegible] કરવામાં ક્ષતિ શું થાય છે તે અમે સમજી શકતા નથી.

૩ સાધ્વીજીએ [illegible] [illegible] પોતાની ગુરૂણીજી સુપ્રસિદ્ધ હોય તો તેમની [illegible] અથવા જે મુનિરાજના આશ્રયમાં હોય તેમની મારફત મંગાવવાનું રાખવું.

૪ કેટલાક એકલવિહારી જેવા [illegible] [illegible], ગુરૂકુળવાસ તજી દીધેલા, સ્વ[illegible] મહાલનારા મુનિઓ એટલે [illegible] અમને [illegible] [illegible] છે કે 'આપની [illegible] મોકલો છો કે નહીં?' આ હકીકત કોઈ રીતે તેમને ઘટિત હોય એમ [illegible] લાગતું નથી. યોગ્યાયોગ્યતા ભેટને અંગે જોવી તે અમારું કામ છે.

૫ સંસ્કૃત ભણેલ ન હોય છતાં સંસ્કૃત ગ્રંથો મંગાવે છે. [illegible] [illegible] [illegible] અમે કર્મગ્રંથના અભ્યાસીએ મંગાવવાનું લખ્યા છતાં બીલકુલ કર્મગ્રંથના [illegible] વિનાના મંગાવે છે, [illegible] બુક કે [illegible] સાત સાધુ કે સાધ્વી [illegible] [illegible] તો પણ ચાલી શકે તે બધું ઠીક મંગાવે છે, અને એને માટે અમે લખીએ [illegible] તો ખેદ કરે છે. માટે હવે [illegible] તેમ ન કરતાં પોતાની યોગ્યતાનો વિચાર [illegible] કરી ભેટ મંગાવવી અને અમે સાધુ સાધ્વીના દરેક [illegible] દરેક બુક ભેટ [illegible] બંધાયેલા નથી અને પહોંચી શકીએ તેમ પણ નથી તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૬ કેટલાક ગુરૂઓ પોતાના દરેક શિષ્ય કે શિષ્યણીને પુસ્તકો અપાવે છે, [illegible] પોતપોતાના પુસ્તકનાં પોટલાં જુદાં જુદાં બાંધી પોતપોતાના રાગી શ્રાવક [illegible]ને ત્યાં મુકે છે, આથી [illegible] [illegible] રીતે વધ્યું છે અને તે [illegible] [illegible] ગુરૂ મહારાજનો [illegible] ન હોવાથી પુસ્તક આદિ ઉપકરણોના પોટલા પણ [illegible] [illegible] [illegible] છે તેની ગેરવ્યવસ્થા પણ થાય છે. આવોને [illegible] કરવાનું [illegible] આ વધું [illegible] [illegible] [illegible] છે, તેથી આ બાબતમાં દરેક સમુદાયના [illegible] [illegible] ધ્યાન આપવાની આવશ્યકતા છે.

૭ આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી, કારણ કે અમે [illegible] [illegible] ખાસ સૂચના [illegible] પ્રાર્થના [illegible] કરેલી છે. [illegible]

For Private And Personal Use Only